

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI
Facultat de Ciències
de l'Educació i Psicologia

ENSENYAMENT DE MESTRES
EDUCACIÓ PRIMÀRIA

TREBALL DE FI DE GRAU

APRENDRE JUGANT:
El pati com a aula oberta

Olga Serral Compte

Tutor: Miguel Jamshid Porras Becerra

Tarragona, maig de 2025

RESUM

Aquest Treball de Fi de Grau té com a objectiu principal analitzar el potencial educatiu del pati escolar com a espai d'aprenentatge interdisciplinari, tot explorant com aquest pot esdevenir un recurs pedagògic de gran valor quan és planificat i utilitzat amb una intencionalitat educativa. Per a fer-ho, s'ha emprat una metodologia mixta, combinant instruments quantitatius (qüestionaris a mestres i adults) amb eines qualitatives (observacions sistemàtiques i una entrevista semiestructurada). Aquesta tria metodològica respon a la voluntat d'obtenir una visió àmplia i contextualitzada del fenomen estudiat, ja que segons Creswell (2003) “la combinació de tècniques quantitatives i qualitatives permet una aproximació més rica i profunda a la realitat educativa”.

Els resultats indiquen que, tot i que el pati és generalment percebut com un espai de lleure, tant el col·lectiu docent com les persones adultes enquestades en reconeixen el potencial educatiu. Aquesta percepció s'alineja amb la definició proposada per Pellegrini i Smith (citats per Gras-Pino i Paredes-Giménez, 2015), segons la qual el pati es conceptualitza com un període de descans amb una major llibertat d'elecció per part de l'alumnat quant a les activitats i les interaccions socials, fet que potencia el desenvolupament d'habilitats socials i emocionals.

Davant de les mancances detectades, com la manca de diversificació d'espais o la poca presència d'iniciatives educatives estructurades, es presenta una proposta d'organització del pati. Aquesta incorpora zones de reunió, ambients naturals, espais artístics i materials diversos que afavoreixen l'aprenentatge vivencial, inclusiu i competencial.

Les conclusions subratllen que el pati, lluny de ser un espai únicament de lleure, pot esdevenir un entorn d'aprenentatge significatiu si es contempla des d'una mirada pedagògica activa i intencionada.

Paraules clau: pati escolar, pedagogia activa, interdisciplinarietat, espai educatiu.

RESUMEN

Este Trabajo de Fin de Grado tiene como objetivo principal analizar el potencial educativo del patio escolar como espacio de aprendizaje interdisciplinario, explorando cómo este puede convertirse en un recurso pedagógico de gran valor cuando se planifica y se utiliza con una intencionalidad educativa. Para ello, se ha empleado una metodología mixta, combinando instrumentos cuantitativos (cuestionarios a docentes y adultos) con herramientas cualitativas (observaciones sistemáticas y una entrevista semiestructurada). Esta elección metodológica responde a la voluntad de obtener una visión amplia y contextualizada del fenómeno estudiado, ya que, según Creswell (2003), “la combinación de técnicas cuantitativas y cualitativas permite una aproximación más rica y profunda a la realidad educativa”.

Los resultados indican que, aunque el patio es generalmente percibido como un espacio de ocio, tanto el colectivo docente como las personas adultas encuestadas reconocen su potencial educativo. Esta percepción se alinea con la definición propuesta por Pellegrini y Smith (citados por Gras-Pino y Paredes-Giménez, 2015), según la cual el patio se conceptualiza como un periodo de descanso con mayor libertad de elección por parte del alumnado en cuanto a las actividades e interacciones sociales, lo que favorece el desarrollo de habilidades sociales y emocionales.

Ante las carencias detectadas, como la falta de diversificación de espacios o la escasa presencia de iniciativas educativas estructuradas, se presenta una propuesta de organización del patio. Esta incorpora zonas de reunión, entornos naturales, espacios artísticos y materiales diversos que promueven un aprendizaje vivencial, inclusivo y competencial.

Las conclusiones subrayan que el patio, lejos de ser un espacio únicamente recreativo, puede convertirse en un entorno de aprendizaje significativo si se contempla desde una mirada pedagógica activa e intencionada.

Palabras clave: patio escolar, pedagogía activa, interdisciplinariedad, espacio educativo.

ABSTRACT

This Final Degree Project aims to analyse the educational potential of the school playground as an interdisciplinary learning space, exploring how it can become a valuable pedagogical resource when it is intentionally planned and used with a clear educational purpose. To achieve this, a mixed methods approach was employed, combining quantitative instruments (questionnaires addressed to teachers and adults) with qualitative tools (systematic observations and a semi-structured interview). This methodological choice responds to the aim of obtaining a broad and contextualised understanding of the studied phenomenon, as Creswell (2003) states, “the combination of quantitative and qualitative techniques allows for a richer and deeper approach to educational reality”.

The results indicate that although the playground is generally perceived as a leisure space, both the teaching staff and the surveyed adults recognise its educational potential. This perception aligns with the definition proposed by Pellegrini and Smith (cited by Graspino & Paredes-Giménez, 2015), which conceptualises the playground as a break period offering students greater freedom in choosing their activities and social interactions, thereby enhancing the development of social and emotional skills.

In response to the shortcoming identified, such as the lack of diversification or the limited presence of structured educational initiatives, a playground organisation proposal is presented. It includes Meeting areas, natural environments, inclusive and competence-based learning.

The conclusion highlights that the playground, far from being merely a recreational space, can become a meaningful learning environment when approached from an active and intentional pedagogical perspective.

Keywords: school playground, active pedagogy, interdisciplinarity, educational space.

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ	1
2. MARC TEÒRIC	2
Capítol 1 El pati.....	2
Definició i característiques del pati	2
Activitat física	3
Organització del pati	3
Beneficis del pati	4
Tipologia de pati	6
Rol del docent	7
Inclusió i equitat	9
Capítol 2 El joc.....	11
Què és el joc?	11
Evolució del joc en el pati escolar	12
Jocs tradicionals	14
3. MARC METODOLÒGIC	15
3.1 Pregunta d'investigació	16
3.2 Objectius	16
3.3 Disseny metodològic	17
3.3.1 Introducció i temporalització.....	17
3.3.2 Metodologia.....	18
3.3.3 Mostra / població.....	18
3.3.4 Instruments per la recollida de dades	20
3.4 Resultats	22
3.4.1 Qüestionari enfocat a l'experiència personal.....	22
3.4.2 Qüestionari enfocat a mestres d'educació primària	25
3.4.3 Rúbrica d'observació	29
3.4.4 Entrevista a mestre d'educació primària.....	30
3.5 Conclusions	32
4. BIBLIOGRAFIA	36
5. ANNEXOS	38

1. INTRODUCCIÓ

El pati escolar, fins fa poc considerat com un espai exclusivament dedicat al lleure i a la separació temporal de l'àmbit curricular, ha guanyat reconeixement com un entorn amb un potencial pedagògic i formador que transcendeix les funcions tradicionals. La perspectiva que proposa aquest treball s'emmarca en la concepció del pati com un espai educatiu obert, en el qual la socialització, la creativitat i l'experimentació poden convertir-se en elements claus per al desenvolupament integral de l'alumnat, tal com argumenten autors com Pellegrini i Smith o Chaves, qui subratllen que aquest espai representa una oportunitat per a la socialització, la recerca de llibertat i l'aprenentatge de valors essencials.

La il·luminació d'aquesta problemàtica ha estat motivada per la constatació que, encara avui, moltes escoles no aprofiten de manera suficient les potencialitats pedagògiques del pati, limitant-se a la seva funció de lleure. Com es reflecteix en el marc teòric, l'enfocament tradicional de l'espai, sovint, no contempla la seva possible integració dins del projecte educatiu global, cosa que limita la seva contribució al desenvolupament de competències socials, emocionals i cognitives, segons apunten estudiosos com Waite i Malone-Tranter. La meua motivació personal prové de la voluntat d'incidir en la pràctica educativa mitjançant la creació d'una proposta de pati que potenciarà la seva funció pedagògica, tot entenent que el disseny i la planificació d'espais lliures han de respondre a criteris pedagògics i inclusius.

L'objectiu fonamental d'aquest treball és analitzar el potencial educatiu del pati escolar com a espai d'aprenentatge interdisciplinari mitjançant una proposta de disseny de pati que fomenti una organització flexible, inclusiva i educativa, basada en criteris de funcionalitat, participació i dinamització. Per a l'assoliment d'aquest objectiu, s'ha seguit un procés metodològic que inclou una fase de revisió bibliogràfica per conceptualitzar el pati com a espai pedagògic, una fase de recollida de dades a través de diversos instruments juntament amb l'anàlisi d'aquestes i una fase final de creació d'una proposta d'organització de pati d'educació primària i extracció de conclusions.

Aquest treball pretén, en definitiva, contribuir al debat acadèmic i pràctic sobre la reconceptualització del temps d'esbarjo, com un espai que pot ser integrat plenament dins de la planificació educativa global, promovent així un escenari on el joc, la interacció social i l'activitat física constitueixin elements claus per a la construcció de pràctiques pedagògiques innovadores i significatives. La proposta que s'elabora pretén ser un aportament que inspiri futurs projectes de dinamització i disseny d'espais escolars, en la línia de promoure una escola que utilitzi tots els recursos de manera pedagògicament intencionada.

2. MARC TEÒRIC

Capítol 1 El pati

Definició i característiques del pati

Diversos autors han abordat la definició i la funció del pati escolar des d'una perspectiva pedagògica i sociològica. Segons Pellegrini i Smith (citats per Gras-Pino, P., & Paredes-Giménez, J., 2015) el pati es conceptualitza com un període de descans per a l'alumnat, generalment desenvolupat a l'exterior de l'edifici escolar. En relació amb la resta de la jornada acadèmica, aquest espai es caracteritza per oferir als estudiants una major llibertat de decisió pel que fa a les activitats a realitzar i a les interaccions socials que estableixen.

Per la seva banda, Humberto Gómez (citats per Gras-Pino, P., & Paredes-Giménez, J., 2015) defineix el pati com un interval de temps durant el qual els infants participen espontàniament en activitats lúdiques segons els seus propis interessos i motivacions. A més, assenyalava la importància que el professorat presti una atenció especial a aquest espai, atès al seu valor en el desenvolupament integral de l'alumnat.

Chaves (citats per Gras-Pino, P., & Paredes-Giménez, J., 2015) afirma que el pati representa un espai de llibertat per als infants, en contrast amb la rigidesa de l'aula, i el considera un context essencial per a la socialització i el desenvolupament integral dels nens i nenes.

D'aquesta manera, l'anàlisi de les dinàmiques i comportaments observats en aquest context permet qüestionar si el pati ha de ser concebut com un espai destinat al joc. Des d'una perspectiva educativa, es pot considerar que el pati ofereix una oportunitat per a la implementació d'estratègies didàctiques orientades a fomentar valors i actituds socials.

En aquest sentit, l'ampliació de l'oferta d'activitats pot contribuir a diversificar les experiències de l'alumnat, evitant la concentració de l'ús de determinats espais per part d'un grup reduït d'alumnes i afavorint la participació equitativa de tot el col·lectiu.

Activitat física

Segons la Organització Mundial de la Salut (citada per Finger-Chouhy, F., 2020) la inactivitat física s'ha convertit en un dels principals problemes de salut pública del segle XXI, afectant especialment la població infantil i juvenil tant en l'àmbit físic com en el psicològic, emocional i social. En aquest context, l'escola esdevé un espai estratègic per combatre aquesta problemàtica, ja que constitueix l'entorn on es realitza la major part de l'activitat física, principalment en les classes d'educació física i durant el temps d'esbarjo.

A més, el pati escolar promou una oportunitat única perquè els infants explorin i experimentin diferents activitats de manera lliure i espontània, convertint-se en un veritable laboratori de relacions interpersonals. Pel que fa a la naturalesa de les activitats desenvolupades en el pati escolar, Rodríguez-Fernández (2020) han observat que l'alumnat participa, d'una banda, en esports col·lectius reglats com el futbol o el bàsquet, caracteritzats per un alt component competitiu, i de l'altra, en jocs esportius tradicionals (JET), els quals es defineixen per regles més flexibles i una orientació predominant cooperativa. En aquest sentit, la praxeologia motriu categoritza els JET en psicomotors i sociomotors, dins dels quals es distingeixen modalitats de cooperació, oposició i cooperació-oposició.

Organització del pati

Les observacions de la distribució espacial en els patis escolars revelen que els nens solen ocupar les zones centrals, mentre que les nenes es desplacen cap a les àrees perifèriques, un fet que sovint passa desapercbut per la comunitat educativa. Segons Martínez (citada per Argudo-Iturriaga, F. & Abalde-Valera, J., 2008), des de les primeres edats, els infants interioritzen rols diferenciats de gènere, no només de manera diferenciada, sinó sovint de forma exclouent, establint límits sobre què poden o no fer segons el seu sexe. Això genera una hegemonia en l'ocupació de l'espai que sovint obliga les nenes a desenvolupar estratègies d'adaptació per evitar situacions de conflicte o confrontació.

Un altre aspecte rellevant en l'estudi del pati escolar és la distribució desigual de l'espai de joc. Investigacions com les de Cantó i Ruiz (2005) han posat evidència que una part considerable dels patis escolars està ocupada per camps de futbol, reduint així les zones disponibles per a altres activitats.

Malgrat la importància del pati escolar com a espai d'interacció social i de desenvolupament físic i emocional, sovint no se li atorga la consideració que mereix en l'àmbit educatiu. Per aquest motiu, resulta essencial dur a terme una anàlisi detallada de les activitats que s'hi realitzen, amb l'objectiu de promoure una distribució més equitativa dels espais, fomentar la inclusió i garantir que l'esbarjo sigui un moment d'aprenentatge significatiu per tot l'alumnat.

Beneficis del pati

Lluny de ser únicament un període de descans, el pati afavoreix a l'adquisició de competències socials, emocionals, físiques i cognitives que contribueixen al seu èxit acadèmic i personal.

En primer lloc, el pati té un paper essencial en el desenvolupament social, ja que permet a l'alumnat interactuar en un entorn menys estructurat que l'aula. A través del joc i la convivència, els infants aprenen a compartir, a cooperar i a comunicar-se eficaçment amb companys i docents. A més, el pati fomenta el respecte per les normes establertes i la resolució de conflictes mitjançant el diàleg, aspectes clau per a la seva socialització.

D'altra banda, aquest moment també comporta beneficis emocionals en proporcionar un espai per a l'expressió lliure i la gestió de l'estrès. El temps d'esbarjo permet alliberar tensions generades per l'activitat acadèmica i afavoreix el benestar emocional. Segons Newman (citada per Vila-Díaz, F. 2010) la participació en les activitats lúdiques proporciona als alumnes mecanismes efectius per a la gestió de l'estrès derivat tant de l'entorn escolar com del familiar.

En aquest sentit el temps d'esbarjo ha estat conceptualitzat com un temps terapèutic, atès que ofereix un espai on els infants poden canalitzar tensions emocionals i desenvolupar estratègies adaptatives que contribueixen al seu benestar psicològic. A més, la interacció espontània i no estructurada amb els iguals en l'entorn del pati escolar incideix de manera significativa en la construcció de l'autoestima i en el coneixement de les pròpies capacitats. Paral·lelament, durant el pati es facilita la comprensió de les normes socials vigents i la diferenciació entre comportaments acceptats i rebutjats, aspecte fonamental per a l'adquisició d'habilitats interpersonals i per a la formació primerenca de relacions d'amistat.

En aquesta línia, les investigacions de Newman, Brody i Beauchamp (citats per Vila-Díaz, F. 2010) evidencien que la interacció entre iguals en espais com el pati escolar contribueix de manera notable al desenvolupament del caràcter. D'una banda, el joc col·lectiu potencia la capacitat dels alumnes per prendre decisions morals fonamentades; de l'altra, promou el desenvolupament d'una consciència social més madura, incidint directament en la comprensió de la responsabilitat individual en el context comunitari. Segons Piaget (1971), la infància i la pubertat constitueixen el període de màxima sensibilitat per a la interiorització de valors, ja que en aquestes etapes es produeix la transició d'una moral heterònoma, en la qual els models de referència determinen els valors apropiats, cap a una moral autònoma, en la qual l'individu desenvolupa el propi criteri.

Pel que fa als beneficis físics, el pati escolar promou l'activitat motriu, element clau per a la salut i el desenvolupament psicomotor dels infants. La participació en jocs actius ajuda a millorar la coordinació, la força muscular i la resistència, alhora que contribueix a la prevenció de problemes derivats del sedentarisme. D'aquesta manera, ofereix una oportunitat per fomentar hàbits saludables que poden perdurar al llarg de la vida.

La manca d'activitat física en la infància constitueix un factor de risc significatiu per al desenvolupament de diverses afeccions relacionades amb la salut, com ara l'obesitat, els trastorns metabòlics i les disfuncions musculoesquelètiques. L'exercici físic contribueix a una reducció substancial d'aquests riscos, promovent així un estat de benestar físic òptim en la població infantil.

Tanmateix, tot i que l'educació física escolar té un paper fonamental en la promoció de l'activitat motriu, la literatura científica afirma que el temps assignat a aquesta matèria en el currículum acadèmic és insuficient per satisfer les necessitats físiques recomanades per a un desenvolupament sostenible. En aquest context, el pati esdevé una oportunitat complementària de gran rellevància, atès que proporciona als infants un espai per a, entre altres, la pràctica d'activitats físiques no estructurades, facilitant així l'adquisició d'hàbits saludables de moviment.

En relació als beneficis cognitius que proporciona el pati, el temps destinat a l'esbarjo ofereix un escenari privilegiat on els infants poden participar en activitats exploratòries no estructurades, les quals constitueixen un mecanisme fonamental per a l'adquisició i consolidació d'habilitats cognitives essencials. A nivell cognitiu, el joc espontani i l'exploració de l'entorn estimulen la creativitat, la resolució de problemes i la flexibilitat del pensament. D'aquesta manera, la participació en activitats no estructurades afavoreix al desenvolupament del llenguatge, així com millora l'atenció i predisposició cap a l'aprenentatge un cop reprès el treball acadèmic.

Tipologia de pati

Les tipologies de pati posen de manifest la necessitat d'equilibrar la llibertat individual amb la regulació del temps i les activitats en funció de l'objectiu educatiu, ja sigui la relació social, la participació o la cohesió grupal. Segons Toni García Arias (2018), la classificació més estesa del concepte de pati escolar es pot dividir en les tres modalitats següents.

En primer lloc, la forma de pati més prevalent en gairebé tots els sistemes educatius s'anomena Pati lliure o vigilat. Durant aquest període, els alumnes gaudeixen d'una llibertat absoluta per decidir les activitats en què volen participar, així com les persones amb les quals volen interactuar. El professorat, en aquest cas, assumeix una funció de vigilància per garantir que no es produeixin conflictes i, si aquests sorgeixen, actua per resoldre'ls d'acord amb el seu criteri. En determinades ocasions, es pot establir un sistema de torns per l'ús d'espais o instal·lacions específiques, sense que aquest esdevingui un objectiu principalment lúdic o esportiu. Aquesta organització fomenta la relació entre els alumnes d'acord amb els seus interessos i afinitats, tot i que pot generar situacions d'exclusió o marginació.

D'altra banda, en el pati dirigit el professorat dissenya i organitza totes les activitats que es duen a terme, amb un enfocament orientat a la participació i a la finalitat lúdica, amb l'objectiu primordial d'afavorir la integració social i la convivència entre els alumnes. En aquest cas, les habilitats motrius dels alumnes queden reglades a un segon pla, donant prioritat a la creació de dinàmiques d'interacció social i cohesió grupal. Els jocs es seleccionen prèviament, es distribueixen els alumnes de manera específica, segons els criteris establerts, i es defineixen els espais on es duran a terme les activitats. La participació en aquestes es gestiona mitjançant torns que poden ser de durada variable, ja sigui temps, dies o setmanes. Aquesta modalitat de pati permet millorar la convivència i la integració entre els alumnes, però comporta la pèrdua de la espontaneïtat i la llibertat pròpies de les relacions socials no regulades.

Com a tercera tipologia de implementació de pati té lloc el Pati dinàmic. Es proposa una oferta variada d'activitats dirigides i supervisades pels docents, on els alumnes tenen la possibilitat de triar les activitats que desitgen realitzar. A les activitats lúdiques s'inclouen no només les esportives, sinó també jocs grupals, jocs de taula i fins i tot, l'ús de recursos com la sala d'ordinadors o la biblioteca. Aquesta modalitat permet una major diversitat d'opcions per als alumnes, afavorint al seu desenvolupament personal i social, tot mantenint una estructura supervisada que garanteix la seguretat i el bon funcionament de l'activitat.

Rol del docent

Un dels desafiaments fonamentals que afronta el sistema educatiu és la definició del rol del docent en la supervisió del temps d'esbarjo. Segons la *National Association for Sport and Physical Education*, citada per Chaves (2013), el pati escolar ha de comptar amb la presència d'adults que exerceixin una funció supervisora activa, intervenint sempre que la seguretat física o emocional de l'alumne es vegi compromesa. En aquest sentit, esdevé imprescindible que l'organització escolar estableixi mecanismes de coordinació que garanteixin una supervisió eficaç del pati per part del personal docent i administratiu. Aquesta tasca no s'ha d'entendre com una mera funció de vigilància, sinó com un procés d'acompanyament pedagògic que fomenti un entorn segur i afavoreixi interaccions socials basades en el respecte i la convivència pacífica.

Des de la perspectiva del docent, és fonamental reconèixer que les dinàmiques interpersonals que es desenvolupen durant el temps d'esbarjo tenen una influència directa en la construcció de les relacions socials de l'alumnat. Per tant, la supervisió del pati no ha de ser concebuda com una acció de control restrictiu, sinó com una estratègia de gestió educativa que permeti orientar i mediar en els processos d'interacció dels infants, previngui possibles situacions de conflicte i promogui valors com la cooperació, l'empatia i la resolució pacífica de discrepàncies.

La funció del docent transcendeix l'àmbit estrictament acadèmic i inclou la supervisió activa dels diversos espais de l'entorn escolar, entre aquests del pati. Aquesta supervisió constitueix un procés fonamental que permet als docents desenvolupar habilitats i competències orientades a millorar el creixement intel·lectual, personal i social de l'alumnat. Així, el rol de supervisió no només garanteix l'eficàcia del procés educatiu dins l'aula, sinó que també incideix en la dinàmica general del centre escolar, assegurant un ambient propici per a l'aprenentatge i la convivència. Segons el *Programa de capacitación para administradores de la educación*, Ministerio de Educación Pública (1991), la supervisió escolar pot adoptar les diferents modalitats següents, cadascuna amb característiques específiques.

En primer lloc, la supervisió correctiva es basa en una visió autoritària i reactiva de la supervisió, centrant-se en la detecció d'errors i la seva correcció immediata, sense aprofundir en les causes subjacents de les problemàtiques. Aquest model posa l'èmfasi en el control i la sanció, sense considerar aspectes preventius o formatius. Per contra, la supervisió preventiva pretén anticipar i evitar la manifestació de conflictes o dificultats abans que esdevinguin problemàtiques significatives.

Aquest estil fomenta un clima de confiança entre docents i estudiants, promovent un ambient escolar més harmònic i segur. D'altra banda, la supervisió creativa estimula la recerca innovadora de solucions i potencia la cooperació entre els diferents agents educatius. Aquest model fomenta la participació activa i incentiva l'exploració de noves metodologies pedagògiques, facilitant així la millora contínua del procés d'ensenyament-aprenentatge.

En contrast amb aquests models, la supervisió passiva, sovint denominada “deixar fer i deixar passar”, es caracteritza per una actitud permissiva i una manca de responsabilitat en la gestió educativa. Aquest enfocament delega la supervisió en l’autogestió individual, generant una absència de control efectiu sobre dinàmiques acadèmiques i socials del centre. Un altre model és la supervisió paternalista, que adopta una perspectiva basada en la proximitat emocional i la protecció de l’alumnat per part del docent. Tot i que pot generar resultats immediats en termes d’ordre i disciplina, aquest estil no garanteix un desenvolupament sostenible ni afavoreix la cohesió del grup, ja que prioritza els privilegis i els deures de manera individualitzada, sense establir un marc col·lectiu sòlid.

La supervisió moderna o democràtica posa l’accent en la importància del treball col·lectiu i la valoració de l’individu dins del conjunt social. Aquest model promou la solidaritat, la responsabilitat compartida i la participació activa de tots els membres de la comunitat educativa, configurant un entorn escolar més equitatiu i inclusiu. L’elecció d’un model de supervisió adequat pot tenir un impacte significatiu en la qualitat educativa i en la construcció d’un ambient escolar basat en el respecte, la cooperació i la convivència pacífica. Per aquest motiu, resulta essencial una reflexió pedagògica sobre les pràctiques de supervisió adoptades en els centres educatius.

Inclusió i equitat

Segons Martínez (citada per Argudo-Iturriaga, F. & Abalde-ValeriaS, J., 2008), en les primeres etapes de la infància, la integració dels infants en activitats lúdiques és generalment inclusiva, independentment de la seva procedència o possibles capacitats.

En l’àmbit educatiu, el pati escolar constitueix un espai essencial per al descans i la diversió de l’alumnat; tanmateix, també es configura com un entorn susceptible de generar situacions de risc d’exclusió social. Tot i que el joc lliure hi predomina, una part de l’alumnat no hi participa activament ni interactua de manera adequada amb els seus companys, fet que pot propiciar conductes disruptives i fenòmens d’aïllament. Aquesta dinàmica pot desembocar en problemàtiques de major gravetat, com l’assetjament escolar.

Els infants amb Trastorn de l'Espectre de l'Autisme (TEA) sovint troben dificultats per entendre i seguir les normes socials que regulen les relacions interpersonals. Això fa que la seva integració en les activitats de joc durant el temps d'esbarjo sigui especialment complicada, ja que les seves estratègies comunicatives no sempre s'ajusten als cànons socials convencionals. A més, les seves formes de contacte social poden resultar inadequades, fet que incrementa la probabilitat d'aïllament. En edats primerenques, els companys poden tenir dificultats per comprendre aquestes conductes, generant una manca de comunicació verbal i no verbal que limita la inclusió en activitats de lleure. Amb el pas del temps, aquest aïllament tendeix a agreujar-se a mesura que la resta de l'alumnat desenvolupa habilitats comunicatives i socials més complexes, la qual cosa pot aprofundir la marginació si no es duen a terme intervencions adequades.

Per abordar aquesta problemàtica, s'han implementat diverses estratègies per fomentar la inclusió als patis escolars. Segons Carlos García Junco (2022), un exemple és el programa Patios y Parques Dinámicos, que utilitza el joc com a eina inclusiva per garantir que tots els infants puguin gaudir d'aquest espai. Aquest programa s'ha aplicat en nombrosos centres educatius amb resultats favorables, limitant-se a la percepció subjectiva del professorat i a l'augment de la motivació i autoestima de l'alumnat. L'objectiu principal és fomentar el desenvolupament d'habilitats socials i comunicatives, focalitzant-se en l'alumnat amb Trastorn de l'Espectre Autista durant el temps d'esbarjo escolar. Alhora, el projecte també busca sensibilitzar la comunitat educativa sobre les característiques de l'alumnat amb TEA, destacant la importància de la seva inclusió per reduir el risc d'assetjament escolar i d'exclusió social.

El desenvolupament d'aquest projecte es duu a terme seguint diverses fases. En primer lloc, es realitza la observació directa i sistemàtica de l'activitat individual dels infants durant el temps d'esbarjo, per tal d'identificar-ne les característiques i preferències de joc. Aquesta observació permet determinar el punt de partida de cada alumne i establir una intervenció personalitzada. Es recomana la participació de diversos observadors per garantir una recollida de dades fiable i obtenir una visió global de les dinàmiques del pati. Un cop s'han registrat les conductes i activitats dels alumnes, es procedeix a l'anàlisi de les dades per planificar activitats i jocs que afavoreixin la integració de l'alumnat en les dinàmiques del pati.

En un primer moment, aquestes activitats es presenten de manera estructurada, amb suports visuals clars i instruccions precises tant per a l'alumnat amb TEA com per als seus companys i el professorat. Inicialment, el paper del docent és essencial, ja que s'encarrega de guiar i mediar les activitat, però progressivament s'espera que siguin els mateixos alumnes els qui assumeixin la iniciativa i dirigeixin els jocs de forma autònoma. Per tal d'avaluar l'efectivitat del projecte, segons Carlos García Junco (2022), s'opta per una investigació experimental basada en una metodologia observacional. Aquesta estratègia permet analitzar l'evolució i la inclusió d'un infant amb TEA en un centre educatiu ordinari, garantint una recollida i anàlisi de dades rigoroses en absència d'eines d'avaluació estandarditzades.

Carlos García Junco (2022) demostra que la presència de monitors i docents als patis escolars afavoreix una interacció més positiva entre els infants. Tanmateix, posa de manifest que la implementació de patis actius als centres escolars pot millorar la motivació, el gaudi i la participació de l'alumnat en aquests espais.

Capítol 2 El joc

Què és el joc?

El joc és un procés complex que no només permet als infants conèixer i adaptar-se al món que els envolta, sinó que també contribueix significativament al seu desenvolupament social. A través del joc, els infants aprenen a ajustar el seu comportament, a interactuar amb els altres i a establir relacions interpersonals basades en normes i valors compartits.

Segons Carlos García Junco (2022), la pràctica del joc desplega aspectes fonamentals per al desenvolupament social, cognitiu i emocional, essent un element clau en el creixement integral de l'ésser humà. El joc actua com un mecanisme de canalització d'emocions i expressions, afavorint alhora el progrés en diverses dimensions com les habilitats socials, el llenguatge i la regulació conductual. Des de les primeres etapes del desenvolupament dels infants, el joc es manifesta de manera espontània i, tal i com diu Carlos García Junco (2022), fins al punt que algunes recerques suggereixen que aquest ja es troba present en els darrers mesos de gestació.

Així doncs, el joc esdevé una de les manifestacions més primerenques i habituals en l'infant, essent una activitat que, des del naixement, proporciona plaer i benestar. De fet, abans fins i tot d'assolir les habilitats motrius necessàries per a la locomoció, els infants tendeixen a desenvolupar formes rudimentàries de joc, les quals tenen un paper essencial en el seu creixement i socialització.

Una altra concepció del joc és la d'Öfele (1999), segons el qual el joc es concep com una esfera de l'experiència humana que facilita l'accés a un món alternatiu, on es plantegen regles pròpies que difereixen de les establertes en la vida quotidiana. En aquest espai, els individus tenen l'oportunitat de manifestar la seva personalitat autèntica, sense artificis ni màscares, mostrant-se tal com són realment.

Els jocs permeten el desenvolupament de la consciència interna i, a través de la interacció i integració en diferents situacions dins d'un grup d'iguals, l'ésser humà aprèn a assumir i interpretar diversos rols dins de la col·lectivitat. Aquesta experiència lúdica implica l'adquisició i aprenentatge de valors essencials per a la integració en la comunitat. El joc, com a element socialitzador positiu, constitueix un mitjà educatiu on la infància i la joventut han estructurat tradicionalment el seu repertori de valors en relació amb models socials preexistents.

Evolució del joc en el pati escolar

El pati escolar constitueix un espai fonamental per al desenvolupament infantil, ja que permet als infants participar en activitats lúdiques i relacionar-se amb els seus iguals en un entorn no estructurat. No obstant això, la naturalesa dels jocs que es duen a terme en aquest espai ha experimentat una transformació significativa al llarg del temps, influïda pels canvis socioculturals de la societat contemporània.

Es considera imprescindible destacar que el joc no ha de ser interpretat com una metodologia innovadora, sinó que, en realitat, constitueix una eina que ha estat present de manera constant en el desenvolupament de l'espècie humana al llarg de la història. Segons Carlos García Junco (2022), el joc constitueix una activitat humana complexa que ha estat present al llarg de tota la història de la humanitat. De fet, si se segueix una perspectiva evolutiva darwiniana, l'ésser humà seria el resultat de l'evolució d'una espècie animal.

En aquest context, l'etologia, disciplina dedicada a l'estudi del comportament animal, valida que el joc es troba present en pràcticament totes les espècies animals, fet que subratlla la seva importància com a conducta essencial per al desenvolupament de les mateixes i, per tant, com una conducta universal. En reculls de dades sobre les civilitzacions humanes antigues, Carlos García Junco (2022) constata que el joc hi té una presència manifesta, encara que sigui d'una forma diversa i, inclús els antropòlegs corroboren la presència d'aquesta pràctica en les societats prehistòriques.

Segons García & Asins (citats per Argudo-Iturriaga, F. & Abraldes-Valerías, J., 2008), mentre que en dècades anteriors predominaven jocs tradicionals com el de mares i pares, en l'actualitat s'observa una presència creixent de jocs electrònics basats en consoles, dispositius mòbils i altres tecnologies digitals. Aquesta tendència posa en relleu la progressiva desaparició del joc tradicional i l'emergència de nous models de jocs adaptats a les innovacions tecnològiques.

D'altra banda, també s'ha produït una evolució en la dinàmica de gènere en l'àmbit del joc. Tradicionalment, existia una clara divisió entre jocs destinats a nens i jocs destinats a nenes; no obstant això, en les darreres dècades, s'ha avançat cap a una concepció més inclusiva i no discriminatòria en relació amb el sexe dels participants. Aquest fenomen pot estar vinculat a la creixent presència de les dones en àmbits que històricament els havien estat vetats, una realitat que influeix en les dinàmiques familiars i en les activitats lúdiques dels infants. Segons Pavía (citats per Argudo-Iturriaga, F. & Abraldes-Valerías, J., 2008), malgrat aquesta evolució, encara es poden observar patrons de segregació de gènere en els jocs escolars, on els infants tendeixen a organitzar-se en grups diferenciats segons el sexe.

A més, l'impacte de les noves tecnologies en les dinàmiques lúdiques ha donat lloc a una preocupació creixent pel sedentarisme infantil. L'augment del temps dedicat als jocs electrònics en detriment de l'activitat física pot tenir conseqüències negatives per a la salut dels infants. En aquest sentit, és fonamental que els professionals de l'educació implementin estratègies per sensibilitzar els infants sobre la importància de mantenir un estil de vida actiu i saludable des de les primeres etapes del seu desenvolupament.

Jocs tradicionals

Els jocs tradicionals continuen tenint presència a l'hora del pati, tot i la influència de les noves tecnologies i els canvis de dinàmiques socials que han provocat que aquests jocs tinguin variacions i no es portin a terme tant com anys enrere. Els jocs tradicionals o també coneguts com a jocs populars van passar a formar part del context educatiu mitjançant un procés que Veiga (2001) anomena "oficialització" del joc popular. Tot i això, aquesta incorporació no està exempta de dificultats, ja que el concepte de joc no es pot assimilar directament als objectius establerts en el currículum escolar.

Malgrat aquestes limitacions, el currículum ha de contemplar referències que permetin valorar els jocs tradicionals com una eina per a la promoció del benestar físic, social, emocional i afectiu. Aquests jocs constitueixen un recurs pedagògic amb un gran potencial per estimular la interacció social, la resolució de conflictes i el desenvolupament ètic mitjançant el joc net, el respecte i altres valors fonamentals. Així mateix, el joc tradicional posa a prova la capacitat dels alumnes per afrontar diverses situacions, com la derrota, la burla, l'èxit, el risc, el perill, la tensió, l'alegria i la diversió.

Els jocs tradicionals ofereixen una sèrie de beneficis significatius per al desenvolupament dels infants. Un dels principis avantatges és que són els propis nens qui participen activament en el joc, decidint el moment i les condicions en què es duu a terme. Aquests jocs responen de manera eficient a les necessitats bàsiques de l'infant, afavorint el seu creixement tant físic com social. Les regles d'aquests jocs són senzilles, fàcils d'entendre i de memoritzar, la qual cosa permet als nens adaptar-les o fins i tot modificar-les, afavorint així la seva creativitat i la capacitat per a la negociació. A més, aquests jocs solen no requerir material o, si en requereixen, és econòmic i accessible. La seva simplicitat i flexibilitat permeten la participació d'un nombre elevat de nens, promovent la interacció social i la cooperació, i podent-se practicar en qualsevol moment i lloc.

La continuïtat generacional dels jocs tradicionals es deu al fet que poden ser practicats tant per infants com per adults, assegurant-ne la seva permanència al llarg del temps. Tanmateix, la transmissió d'aquests i, en general, de les manifestacions culturals associades a ells, s'està perdent progressivament. No obstant això, estan sorgint noves formes de jocs de pati de carrer que s'adapten a les necessitats i interessos de les noves generacions.

Davant la seva desaparició progressiva, moltes escoles impulsen programes per recuperar-ne la pràctica durant el temps d'esbarjo. Aquestes iniciatives promouen la diversitat lúdica i busquen combinar els jocs tradicionals amb noves dinàmiques adaptades als interessos actuals de l'alumnat, garantint-ne la pervivència com a eina educativa i de cohesió social.

3. MARC METODOLÒGIC

La investigació en el camp de l'educació constitueix un element fonamental per a la millora contínua del sistema educatiu i la innovació pedagògica. L'anàlisi i la reflexió sobre els diferents espais i metodologies d'aprenentatge permet desenvolupar estratègies que responguin a les necessitats canviants de l'alumnat i contribueixin a la seva formació integral. En aquest context, el present estudi es centra en el pati com a recurs d'aprenentatge, un àmbit tradicionalment concebut com un temps de descans i lleure, però que pot esdevenir una oportunitat educativa de gran valor. Tal i com defensa Bisquerra (2009), el procés de recerca consta de les fases següents: identificació d'un problema, revisió teòrica, formulació de la pregunta d'investigació, selecció del disseny metodològic, recollida de dades, anàlisi i interpretació i conclusions.

Diverses recerques han posat de manifest que l'espai d'esbarjo afavoreix el desenvolupament de competències socials, emocionals i cognitives mitjançant la interacció espontània i el joc. No obstant això, l'aprofitament pedagògic d'aquest temps continua sent un aspecte poc explorat dins de la pràctica educativa formal. Per aquest motiu, el present treball té com a objectiu analitzar el potencial del pati com a context d'aprenentatge, així com identificar estratègies i pràctiques que en poden afavorir la funció educativa.

L'estudi, per tant, pretén aportar una reflexió fonamentada sobre la dinamització de l'espai d'esbarjo i la seva incidència en el desenvolupament de l'alumnat. A través d'una revisió teòrica i d'una anàlisi empírica, es busca contribuir al debat acadèmic sobre la concepció del pati, considerant-lo no només un espai de lleure, sinó també com un entorn amb un alt potencial pedagògic capaç de fomentar aprenentatges significatius.

3.1 Pregunta d'investigació

La pregunta d'investigació que guia aquest estudi és: “Com pot el pati escolar esdevenir un espai d'aprenentatge significatiu?”.

Aquesta inquietud parteix de la premissa que l'espai del pati pot ser dissenyat i dinamitzat per afavorir l'aprenentatge en diversos àmbits, com la resolució de problemes, l'observació i la reflexió. La naturalesa lliure i flexible del pati permet als estudiants experimentar en un ambient menys estructurat, afavorint l'aprenentatge autònom i la iniciativa personal.

El present estudi pretén aportar coneixement sobre com les estratègies de dinamització poden contribuir a transformar el pati en un espai d'aprenentatge significatiu, afavorint el desenvolupament de competències que són essencials per al creixement acadèmic i personal dels estudiants. Així, el treball busca proporcionar una visió més àmplia i innovadora sobre el paper educatiu del pati escolar, amb la intenció de millorar les pràctiques pedagògiques i enriquir l'experiència educativa dels alumnes.

3.2 Objectius

L'objectiu general d'aquesta investigació és:

- Analitzar el potencial educatiu del pati escolar com a espai d'aprenentatge interdisciplinari.

Els objectius específics són:

- Identificar les principals competències curriculars que es poden desenvolupar a través de l'aprenentatge al pati.
- Dissenyar propostes d'activitats que fomentin el desenvolupament de competències com la comunicació, la resolució de problemes i el treball en equip.
- Avaluar l'impacte de les experiències d'aprenentatge al pati en el desenvolupament competencial de l'alumnat mitjançant observacions o anàlisis de casos.
- Proposar criteris per a la planificació d'un pati educatiu que afavoreixi el desenvolupament integral de l'infant.

3.3 Disseny metodològic

3.3.1 Introducció i temporalització

L'educació és un camp amb constant evolució, on la investigació científica exerceix un paper clau en la millora dels processos d'ensenyament i aprenentatge. Segons Stenhouse (1987), la recerca educativa no només contribueix a la innovació pedagògica, sinó que també permet als docents repensar i transformar la seva pràctica per tal d'adaptar-la a les necessitats dels estudiants.

Diferents estudis han posat en relleu la relació entre l'entorn exterior i el desenvolupament cognitiu i socioemocional dels infants. Autors com Malone i Tranter (2003) destaquen que els espais exteriors fomenten l'autonomia, la creativitat i l'experimentació en un entorn menys estructurat que l'aula tradicional. Així mateix, Waite (2011) assenyala que l'aprenentatge a l'aire lliure permet una connexió més profunda amb el coneixement, reforçant aspectes com la cooperació i la resolució de problemes.

Aquesta investigació té com a objectiu principal analitzar el pati com un espai educatiu i proposar una organització estructurada d'aquest espai per potenciar el seu ús pedagògic. La proposta d'organització de pati es basa en una estructura flexible i adaptada a les necessitats dels infants, es busca que el temps d'esbarjo esdevingui un espai actiu d'aprenentatge, més enllà de la seva funció tradicional com a espai de lleure.

Per fer-ho, s'ha seguit una planificació temporal estructurada en diverses fases. En primer lloc, en una fase inicial (primers mesos del curs acadèmic), es va realitzar una revisió bibliogràfica per conèixer l'estat de la qüestió sobre el pati com a espai educatiu. Posteriorment, es va dur a terme la fase de disseny metodològic, en què es van definir els objectius, les preguntes de recerca i les tècniques d'anàlisi. A mitjans de curs, es va desenvolupar el treball de camp, incloent-ho observacions i recollida de dades sobre pràctiques educatives al pati. Finalment, durant els darrers mesos, es va procedir a l'anàlisi de resultats i a l'elaboració de les conclusions, així com a la revisió definitiva del treball.

3.3.2 Metodologia

Per tal de dissenyar una proposta d'organització del pati com a recurs d'aprenentatge, es fa necessari conèixer tant la visió i l'experiència del professorat com les ciències escolars del temps d'esbarjo per part de les persones adultes. Aquesta doble mirada permet contextualitzar l'ús educatiu del pati en el present i, alhora, identificar elements clau que han marcat l'experiència d'aquest espai al llarg del temps.

En aquest sentit, s'ha optat per una metodologia mixta, ja que es considera que la combinació de dades quantitatives i qualitatives permet obtenir una visió més rica, àmplia i contextualitzada de la realitat educativa. Aquesta tria metodològica respon a la voluntat d'obtenir una visió àmplia i contextualitzada del fenomen estudiat, ja que segons Creswell (2003) “la combinació de tècniques quantitatives i qualitatives permet una aproximació més rica i profunda a la realitat educativa”.

Els objectius del treball, que inclouen la identificació de competències curriculars, el disseny d'activitats, l'avaluació de l'impacte d'experiències d'aprenentatge i la proposta de criteris per a la planificació del pati, requereixen un enfocament que combini dades objectives amb el recull d'experiències i percepcions subjectives.

L'enfocament quantitatiu permet obtenir informació mesurable sobre la freqüència d'ús del pati, les activitats que s'hi duen a terme o el grau d'acord amb determinades afirmacions relacionades amb el desenvolupament competencial. En canvi, l'enfocament qualitatiu afavoreix la recollida de discursos, exemples concrets i propostes que aporten significat i context a les pràctiques observades.

3.3.3 Mostra / població

En aquest treball s'han dissenyat dos qüestionaris diferenciats, adreçats a dos col·lectius específics, amb la finalitat de recollir dades des de perspectives complementàries.

El primer instrument és un qüestionari adreçats a mestres d'educació primària que té com a objectiu conèixer les percepcions, pràctiques i valoracions del professorat pel que fa a l'ús educatiu del pati en l'actualitat, així com identificar les competències curriculars que es treballen o es podrien treballar en aquest espai. Els criteris de selecció de la mostra són: ser docent en actiu d'educació primària, tenir experiència directa amb la supervisió o dinamització del temps d'esbarjo, o bé haver desenvolupat activitats educatives al pati escolar.

El segon instrument és un qüestionari adreçat a persones adultes, no necessàriament docents, que té com a finalitat recollir experiències i records subjectius del temps d'esbarjo a l'etapa de primària. D'aquesta manera, s'analitza com s'ha viscut històricament el pati escolar i identificar elements rellevants (positius o limitadors) en la seva funció educativa i social. Els criteris de la mostra són: ser una persona adulta major de 18 anys i haver cursat l'educació primària en un centre educatiu.

La combinació d'ambdues mostres permetrà obtenir una visió temporal i multidimensional del pati escolar, contrastant les pràctiques docents actuals amb les vivències personals d'infància. Aquesta mirada dual pot aportar elements clau per a la reflexió crítica i el disseny d'una proposta educativa que respongui tant a les necessitats actuals com a les mancances o potencialitats detectades en la memòria escolar de les persones adultes.

Com a complement a aquests dos instruments anteriors, s'ha incorporat una tercera tècnica de recollida de dades basada en l'observació directa, amb l'objectiu d'obtenir informació contextual i empírica sobre el funcionament real del pati escolar en l'actualitat. Aquesta observació es realitza a través d'una rúbrica específica dissenyada per analitzar diferents dimensions educatives i socials del pati.

Aquest instrument s'empra per observar i analitzar dos contextos de patis escolars diferenciats. Per una banda, el d'una escola concertada situada en un entorn socioeconòmic mitjà-alt, amb un alumnat majoritàriament d'origen català i una estructura organitzativa consolidada. Per altra banda, s'observa el temps d'esbarjo d'una escola pública catalogada com a centre d'alta complexitat, situada en un barri amb indicadors de vulnerabilitat socioeconòmica, amb un alumnat majoritàriament d'origen immigrant, especialment de procedència marroquina. La comparativa permet contrastar com es materialitza l'ús i la vivència del pati en contextos socials, culturals i econòmics diferenciats, aportant una mirada més àmplia i realista sobre les condicions d'equitat, accessibilitat i inclusió d'aquests espais. Així mateix, es pot analitzar la existència d'una correlació entre el context socioeducatiu i les dinàmiques d'ús, interacció i participació que es donen durant el lleure escolar.

Finalment, com a darrer instrument, s'entrevista a una mestra d'educació primària per aprofundir en la seva experiència i visió professional sobre el pati escolar. Gràcies a NOM DE LA MESTRA es recull un discurs qualitatiu amb més profunditat. La informant escollida és CONTEXT. Els criteris de selecció responen a la seva trajectòria consolidada i al seu coneixement directe del funcionament quotidià del pati, així com a la seva implicació en processos de reflexió pedagògica dins del centre.

3.3.4 Instruments per la recollida de dades

Per tal de recollir informació rellevant per a l'anàlisi i la posterior proposta d'organització del pati com a recurs d'aprenentatge, s'han utilitzat qüestionaris com a instrument principal de recollida de dades. Els qüestionaris permeten obtenir informació de manera eficient, especialment quan es vol arribar a una mostra àmplia i diversa, i resulten especialment útils quan es necessita plantejar preguntes de caràcter tant quantitatiu com qualitatiu, sense la intervenció directa de l'investigador durant el procés de resposta.

En aquesta investigació s'han dissenyat dos qüestionaris diferenciats, atenent al perfil de les persones enquestades:

- Un qüestionari adreçat a mestres d'educació primària, amb l'objectiu de conèixer la seva visió, experiència i pràctica respecte l'ús educatiu del pati escolar.
- Un qüestionari dirigit a persones adultes, no necessàriament docents, que vulguin compartir la seva experiència personal viscuda durant l'etapa de primària en relació amb el temps d'esbarjo, amb la finalitat d'incorporar una mirada retrospectiva que permeti reflexionar sobre les potencialitats i limitacions del pati tradicional.

L'elaboració d'aquests instruments s'ha fet a partir d'una base teòrica prèvia, que ha permès identificar les categories i àmbits d'interès vinculats als objectius del treball: les competències que es poden desenvolupar al pati, el tipus d'activitats realitzades, el paper docent, i la percepció del pati com espai d'aprenentatge. Tant les preguntes tancades (amb respostes predefinides) com les obertes (que donen espai a la reflexió i a l'expressió lliure) han estat plantejades amb intenció de recollir dades mesurables i discursos significatius.

Els qüestionaris han estat revisats i ajustats amb l'assessorament del tutor del TFG, seguint un procés de construcció progressiva. A més a més, s'ha recorregut a altres validacions externes formals, s'ha prioritzat la coherència interna, la claredat de les preguntes i la relació directa amb els objectius de la recerca.

Per tal de fomentar la proposta d'organització del pati escolar des d'una mirada pedagògica, també s'ha elaborat i utilitzat una rúbrica d'observació sistemàtica, que es troba a l'annex 3, com a instrument qualitatiu de recollida d'informació. Aquest instrument s'ha dissenyat amb l'objectiu d'analitzar, de manera estructurada i comparativa, diferents dimensions claus del pati com a espai educatiu: l'ús de l'espai, la inclusió i participació de l'alumnat, l'organització i la disponibilitat de materials, així com el rol dels adults i la seva intencionalitat pedagògica.

La rúbrica permet valorar el grau d'adequació de les pràctiques actuals a criteris educatius fonamentats en la coeducació, la diversitat, el benestar i la corresponsabilitat. A través d'una escala de tres nivells qualitius (baix, mitjà, alt), es pot identificar punts forts i àrees de millora del pati, tot oferint una base objectiva per a la posterior proposta. El seu ús no només contribueix a l'anàlisi contextual, sinó que també proporciona indicadors per guiar el disseny de la proposta final, alineada amb els objectius de transformació educativa i de promoció d'un entorn escolar més equitatiu i significatiu.

Com a darrer instrument metodològic i amb la voluntat d'aprofundir en les percepcions docents sobre l'ús educatiu del pati escolar, es realitza una entrevista semiestructurada adreçada a una mestra d'educació primària. Aquest recurs qualitatiu permet explorar amb més profunditat i flexibilitat aspectes que, sovint, no poden ser captats amb la suficient riquesa a través de qüestionaris tancats. Així, s'ofereix una aproximació narrativa i contextualitzada a les pràctiques, reflexions i propostes que emanen de l'experiència professional directa. L'entrevista s'ha desenvolupat en format presencial, en un espai tranquil i conegut per a la participant, i ha estat enregistrada amb el seu consentiment per tal de garantir la fidelitat de la transcripció posterior.

La informació recollida a través d'aquests instruments ha estat fonamental per a l'elaboració d'una proposta d'organització del pati educatiu, que s'ajusti tant a la realitat actual dels centres com a les necessitats i oportunitats educatives identificades.

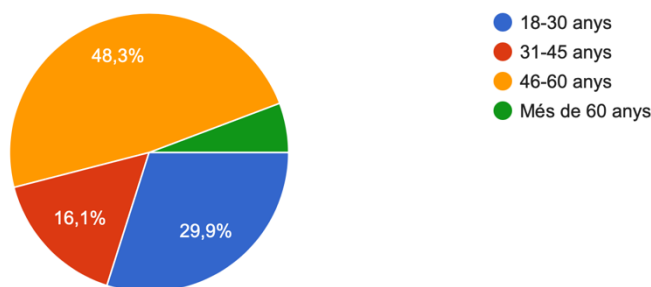
3.4 Resultats

3.4.1 Qüestionari enfocat a l'experiència personal

En aquest apartat es presenten els resultats obtinguts a partir de les respostes del qüestionari, que es troba a l'annex 1, administrat a persones adultes, no necessàriament docents, amb l'objectiu de recollir informació sobre el pati al llarg de la història i les vivències dels individus.

Edat:

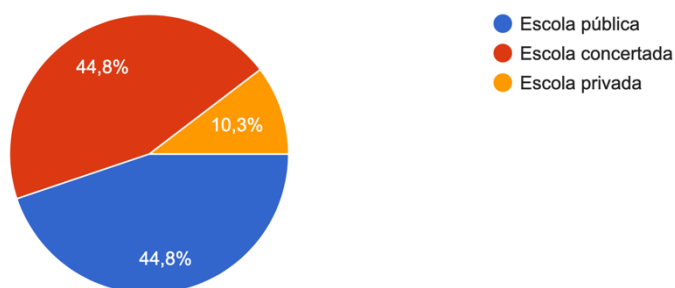
87 respuestas

El 48,3% dels enquestats tenen entre 18 i 30 anys. Només un 5,7% tenen més de 60 anys.

Vas fer la primària / EGB a:

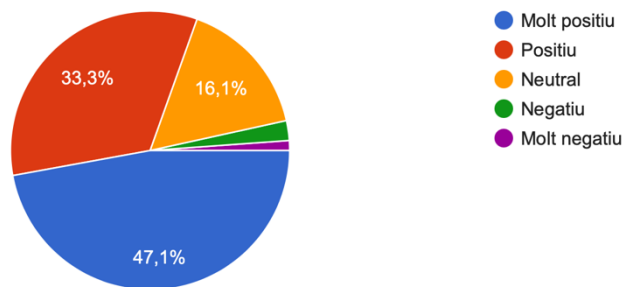
87 respuestas

Un petit percentatge dels enquestats van fer la primària a una escola privada. En canvi, el percentatge de la mostra que cursat la primària a l'escola pública i a l'escola concertada coincideix.

Quin sentiment general tens quan penses en els moments de pati durant la primària / EGB?

87 respuestas

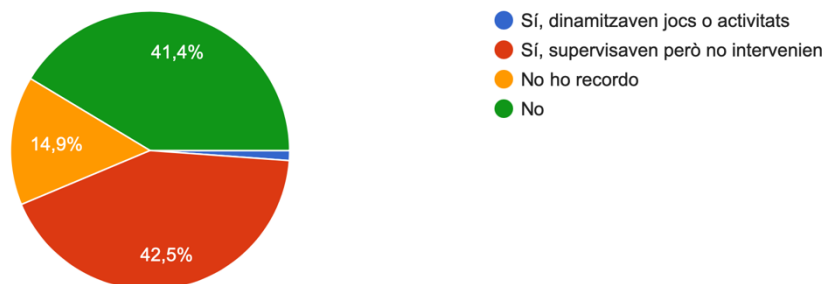

La gran majoria de la mostra té un record positiu dels moments viscuts al pati, mentre el percentatge de records negatius o molt negatius és gaire bé del 4%.

En relació a la pregunta de resposta oberta “Quines activitats recordes que feies habitualment durant el pati?”, predomina el joc tradicional, el futbol, el bàsquet i parlar.

Els mestres o l'equip docent tenien algun paper actiu durant el temps de pati?

87 respuestas

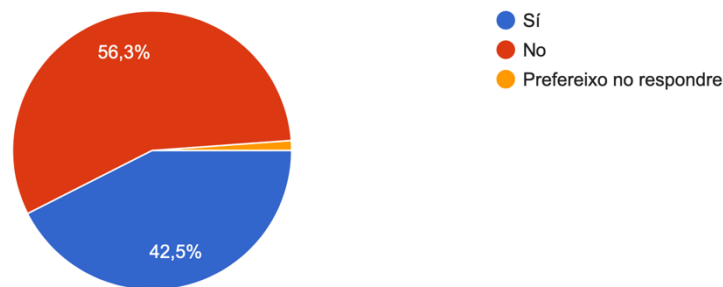
Un 42% dels enquestats afirmen que els docents supervisaven el pati però, no intervenien. D'altra banda, un 41% de la mostra neguen el paper actiu del docent durant el pati.

En relació a la pregunta de resposta oberta “Recordes si hi havia espais diferenciats o materials específics per jugar? Quins?”, predomina la única diferenciació de pista de futbol i bàsquet, tot i que en algun cas també es diferencia un sorral.

En relació a la pregunta de resposta oberta “Quins valors o aprenentatges creus que vas adquirir durant el temps de pati?” predominen els valors següents: amistat, jugar en equip, compartir, saber perdre, saber guanyar i conviure amb nens i nenes d'altres edats.

Vas viure alguna situació conflictiva o d'exclusió durant l'esbarjo?

87 respuestas

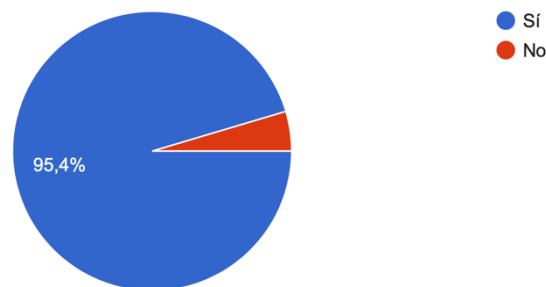

Més de la meitat dels enquestats neguen haver viscut alguna situació conflictiva durant el temps d'esbarjo. D'altra banda, un 42,5% sí que en van patir.

En relació a la pregunta de resposta oberta "Si poguessis canviar alguna cosa del pati que vas viure de petit/a, què canviaries?" predominen les respostes següents: La distribució del pati (que no sigui tot un camp de futbol o de bàsquet), la implicació dels docents i aportar més propostes lúdiques.

Creus que el pati pot ser un espai d'aprenentatge més enllà del joc lliure?

87 respuestas

La gran majoria de la mostra afirmen que el pati escolar té potencial per anar més enllà del joc lliure i pot ser un espai d'aprenentatge.

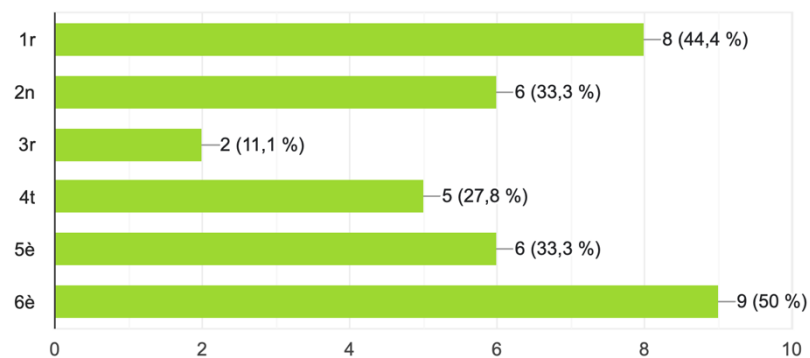
En relació a la pregunta de resposta oberta "Quins elements creus que hauria de tenir un pati educatiu ideal avui dia?" predominen les respostes següents: diversitat d'espais i ambients, zones d'expressió artística i creativa, zones de reunió i jocs educatius.

3.4.2 Qüestionari enfocat a mestres d'educació primària

A continuació es presenten els resultats obtinguts a partir de l'anàlisi de les respostes recollides mitjançant el qüestionari, que es troba a l'annex 2, adreçat al col·lectiu de mestres d'educació primària. Aquest apartat té com a objectiu exposar de manera sistemàtica i rigorosa les dades empíriques derivades de l'instrument aplicat, amb la finalitat de donar resposta a les preguntes de recerca i aportar evidències rellevants en relació amb la temàtica estudiada.

Nivell o nivells on imparteix docència actualment:

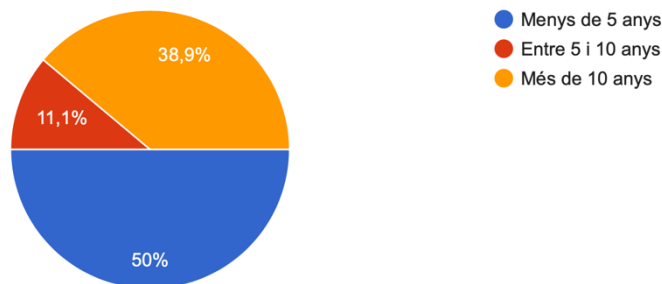
18 respuestas

La mostra consta de mestres de diversos nivells educatius, és una mostra molt heterogènia.

Antiguitat en la professió docent:

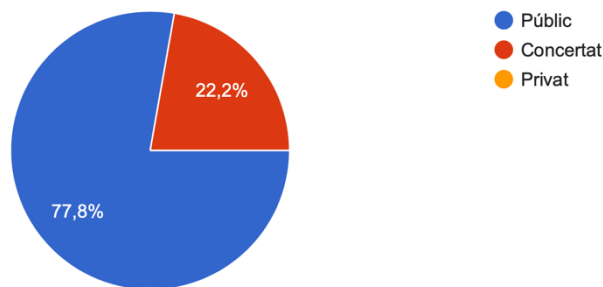
18 respuestas

Un 50% dels enquestats són mestres que porten menys de 5 anys exercint com a tals. Un 11,1% porten treballant com a mestres entre 5 i 10 anys i un 38,9% porten exercint el càrrec més de 10 anys.

El teu centre és:

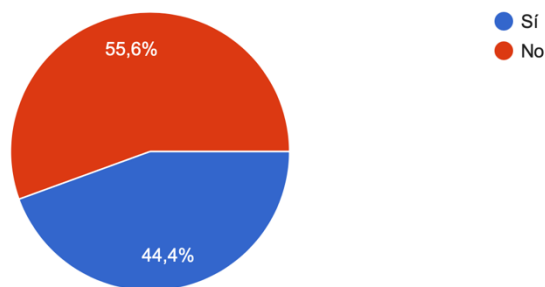
18 respuestas

Gran part de la mostra exerceixen la docència en un centre públic, mentre que un 22,2% exerceixen com a docents en centres concertats. Contràriament, ningú dels enquestes treballa a un centre privat.

Al teu centre es planteja el pati com un espai amb potencial educatiu més enllà del lleure?

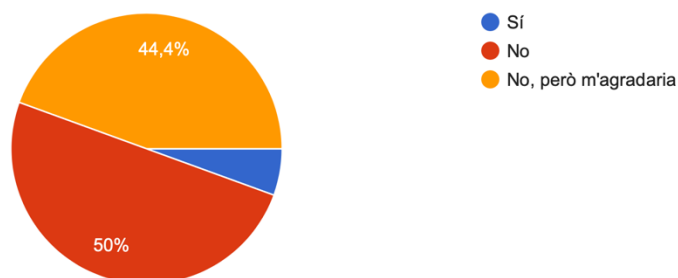
18 respuestas

En més de la meitat dels centres escolars que formen part de l'enquesta no es planteja el pati més enllà del lleure.

Participes en alguna iniciativa o projecte que utilitzi el pati com a recurs d'aprenentatge?

18 respuestas

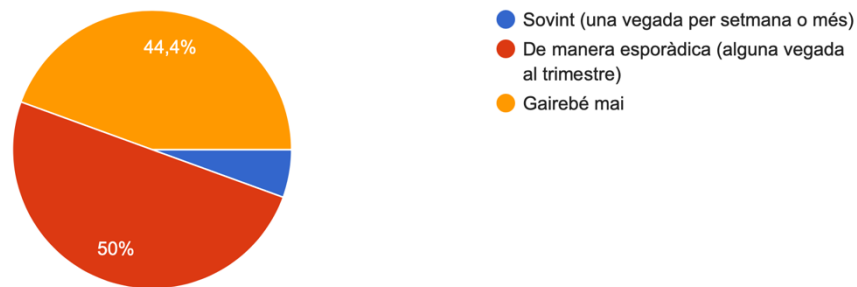

La meitat dels docents que conformen la mostra no participen en cap iniciativa que utilitzi el pati com a recurs d'aprenentatge però, a un 44,4% dels mestres els hi agradaria.

En relació a la pregunta de resposta oberta “Quin tipus d’activitats educatives s’han realitzat o es realitzen al pati en el teu centre?” predominen les respostes següents: esports, temps lliure, escacs.

Amb quina freqüència s'utilitza el temps d'esbarjo per a activitats planificades amb objectius pedagògics?

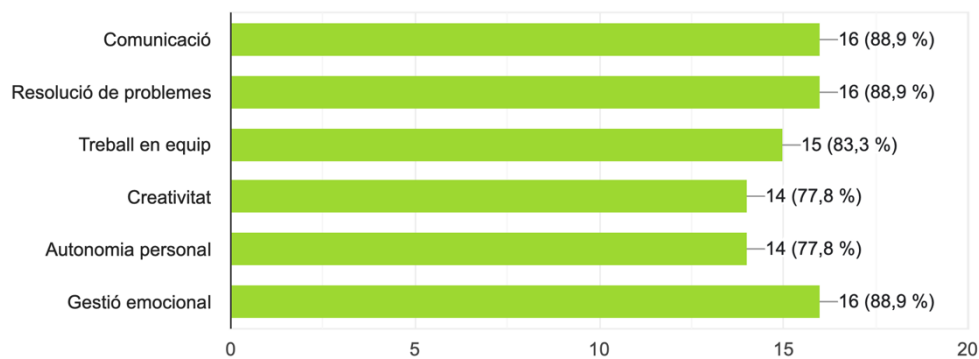
18 respuestas

La meitat de la mostra afirma que a l’escola on treballen es realitzen activitats planificades en el temps d’esbarjo de manera esporàdica però, un 44,4% afirma que gairebé mai.

Quines competències consideres que es poden treballar de manera significativa durant el pati?

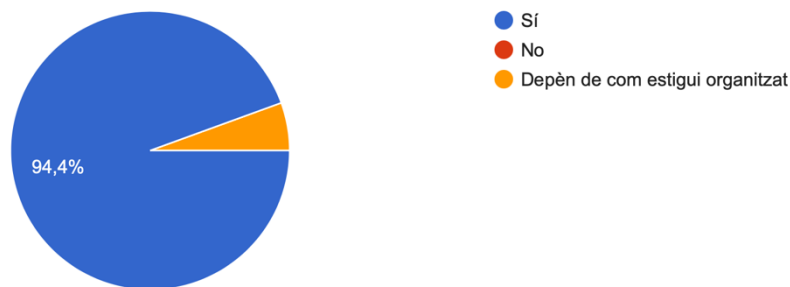
18 respuestas

Els enquestats consideren que es poden treballar la comunicació, la resolució de problemes, el treball en equip, la creativitat, l’autonomia personal i la gestió emocional quasi de igual manera durant el pati.

Consideres que el pati afavoreix el desenvolupament integral de l'infant?

18 respuestas

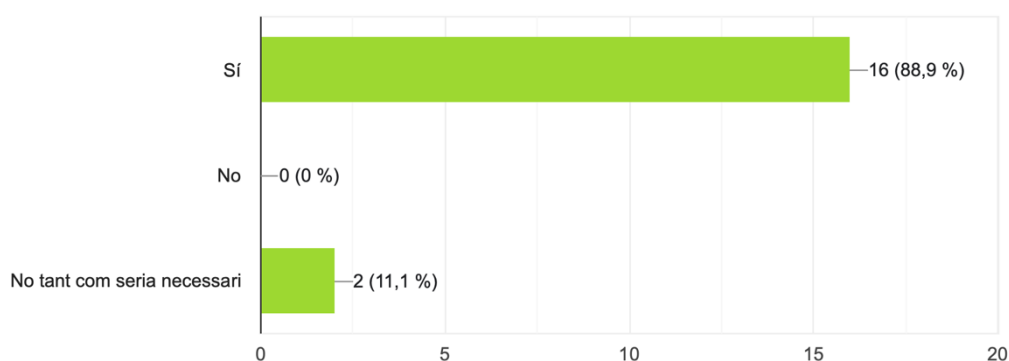
Tota la mostra menys 1 de les persones que han respòs el qüestionari consideren que el pati afavoreix el desenvolupament integral de l'infant.

En relació a la pregunta de resposta oberta “Explica breument quines condicions creus que hauria de tenir un pati educatiu perquè fos realment un espai d’aprenentatge significatiu” predominen les respostes següents: espais ben definits, espais que afavoreixin la creativitat, zones verdes i augment de recursos.

En relació a la pregunta de resposta oberta “Quins elements consideres essencials en la planificació d’un pati educatiu?” predominen les respostes següents: diversificació d’espais segons els interessos de l’alumnat, zona de reunió i zona de jocs de taula.

Creus que el pati afavoreix la pràctica esportiva dels alumnes?

18 respuestas

La major part de la mostra creu que el pati afavoreix la pràctica esportiva dels alumnes mentre que, un 11,1% creu que no afavoreix tant com seria necessari.

En relació a la pregunta de resposta oberta “A part de practicar l’esport, creus que el pati podria ser una font per despertar interessos artístics o musicals dels alumnes a més d’esportius?” predomina la afirmació seguida de l’observació que no acostuma haver-hi zona adaptada per creacions artístiques.

En relació a la pregunta de resposta oberta “Creus que el material dels elements que conformen un pati condiciona el tipus de joc?” predomina la afirmació juntament amb la suggerència d’augment de material de fusta o pedra, enlloc d’abusar del ciment.

En relació a la pregunta de resposta oberta “Creus que al pati del teu centre li cal alguna millora? Quina?” predomina la necessitat de diversificar zones, afegir part artística i zones verdes.

En relació a la pregunta de resposta oberta “Quin creus que ha de ser el paper del mestre durant el temps d’esbarjo?” predomina que l’equip docent ha de ser motivador, mediador, observador i amb un acompanyament actiu.

Per finalitzar el qüestionari s’ha deixat un espai per a que els docents afegeixin propostes relacionades amb l’ús pedagògic del pati, aquestes són molt variades.

3.4.3 Rúbrica d’observació

Les dades següents s’han extret a partir de l’aplicació d’una rúbrica d’observació, que es troba a l’annex 5, realitzada en una escola concertada situada en un entorn socioeconòmic mitjà-alt. El centre compta amb una estructura organitzativa consolidada i una població escolar majoritàriament d’origen català. L’observació s’ha dut a terme durant diversos esbarjos escolars i s’han registrat els indicadors següents:

- L’espai s’utilitza només per a activitats físiques (futbol, córrer).
- Totes les zones són fàcilment accessibles i estimulen l’exploració.
- Hi ha participació diversa però desigual.
- Interaccions positives, cooperatives i transversals.
- No hi ha materials o són molt limitats.
- No hi ha diferenciació d’espais.
- Presència educativa activa: acompanyament, observació i mediació de conflictes.
- Hi ha algunes propostes puntuals d’ús del pati.

A continuació s'exposen les dades extretes a partir de l'aplicació de la mateixa rúbrica d'observació en el context d'una escola pública catalogada com a centre d'alta complexitat, situada en un barri amb indicadors de vulnerabilitat socioeconòmica, amb un alumnat majoritàriament d'origen immigrant, especialment de procedència marroquina. La rúbrica d'observació, que es troba a l'annex 4, registra els indicadors següents:

- L'espai ofereix oportunitats per a una gran varietat d'activitats simultànies.
- Moviment restringit, zones tancades o poc accessibles.
- Hi ha participació diversa però desigual.
- Interaccions positives, cooperatives i transversals.
- Hi ha materials diversos, accessibles i adequats a diferents edats i interessos.
- Zones definides, funcionals i utilitzades pels infants de manera significativa.
- Presència educativa activa puntual.
- El pati s'integra dins del projecte educatiu i hi ha una planificació clara.

3.4.4 Entrevista a mestre d'educació primària

En relació al darrer instrument emprat, s'exposen les respostes obtingudes a través de l'entrevista (que es troba en l'annex 6) al docent Manuel Torres Molina, mestre d'un centre públic del Departament d'Educació de Catalunya. El centre educatiu on exerceix la docència es caracteritza per un entorn socioeconòmic mitjà-alt i una organització d'espais diferenciada segons nivells educatius. El docent imparteix docència tant a cicle mitjà com a cicle superior. Les respostes s'exposen agrupades en les temàtiques següents.

CONFLICTES DURANT EL PATI:

De manera general, quan sorgeix un conflicte, un alumne implicat directe o indirectament s'apropa als docents que vigilem pati i expliquen el conflicte. A partir d'aquí, el mestre actua com a mediador per tal de resoldre el conflicte.

CONCEPTE DEL PATI EN EL CENTRE EN EL QUAL EXERCEIX LA DOCÈNCIA:

El pati és un espai de joc lliure amb l'autoregulació dels alumnes en l'establiment de regles, el centre no es contempla com un espai d'aprenentatge dins del projecte educatiu. De les competències clau s'haurien de treballar al pati la competència de Ciutadania i Emprenedoria.

Hi ha desigualtats en la manera com els infants utilitzen el pati, hi ha alumnes que busquen més el joc lliure a través d'esports mentre que d'altres intenten fer activitats més relaxades, com jocs de taula o jocs a la biblioteca. Al hall de l'escola hi ha unes tauletes disponibles per l'alumnat on poden jugar a diferents jocs de taula i hi ha un docent controlat i guiant a l'alumnat. S'escola la opinió dels alumnes sobre el pati quan hi ha consell de delegats, tots els alumnes expressen opinions sobre el pati, de manera que els delegats són els responsables en transmetre-ho a l'equip directiu. Enguany es disposa d'un petit rocòdrom perquè els alumnes ho han demanat.

ORGANITZACIÓ I MATERIALS:

Disposem de dos patis, el primer es per a infantil i 1r nivell mentre que l'altre hi ha l'alumnat des de 2n fins a 6è. El pati d'infantil disposa de sorral, mobiliari com tobogans, gronxadors, etc i una part d'hort. A l'altre pati, hi ha pista de futbol i bàsquet, rocòdrom i taules de picnic. A més, com he comentat anteriorment, utilitzem la biblioteca i el hall per ampliar l'espai de l'alumnat. El material esportiu com pilotes, cordes, etc. , el té cada grup a la seva aula, de manera que ells mateixos es responsabilitzen de baixar-lo al pati els dies que tenen pista per poder jugar. D'altra banda, els jocs de taula o de biblioteca el gestiona el mestre encarregat de la zona.

INICIATIVES PER FER EL PATI MÉS EDUCATIU I INCLUSIU:

El centre no disposa de cap comissió de pati ni iniciativa per a la millora d'aquest. Crec que seria un canvi necessari treballar diferents dinàmiques utilitzant el joc com a eina d'aprenentatge. El pati és vist, en la gran majoria d'alumnat, com un espai i temps d'esbarjo on s'autorregulen, que trobo que és correcte perquè adquireixen eines socials. Tot i així, cal un treball que no només es realitzi al pati, sinó que des de l'aula es dugui a terme per millorar la inclusió en segons quines activitats.

3.5 Conclusions

Les conclusions derivades d'aquest Treball de Fi de Grau apunten de manera clara i argumentada que el pati escolar constitueix un espai amb un gran potencial per esdevenir un recurs educatiu interdisciplinari de primer ordre. Els resultats obtinguts a partir dels instruments metodològics emprats -qüestionaris adreçats a famílies i docents, rúbriques d'observació sistemàtica i una entrevista a un mestre d'educació primària- permeten afirmar que l'objectiu inicialment plantejat, d'analitzar el potencial educatiu del pati escolar com a espai d'aprenentatge interdisciplinari, ha estat assolit amb rigor i coherència, i que les evidències recollides aporten una visió sòlida i fonamentada de la temàtica abordada.

L'anàlisi de les dades ha evidenciat que el pati no només és un espai per al descans o l'esbarjo, sinó que es configura com un escenari privilegiat per al desenvolupament de competències transversals com ara la comunicació, la cooperació, la gestió emocional, la resolució de conflictes i la creativitat. Aquestes dimensions, sovint difícils de treballar de manera explícita en contextos formals d'aula, emergeixen de forma natural en les dinàmiques que es produeixen espontàniament durant els temps de pati. Així mateix, la diversitat d'interaccions socials, la llibertat de moviment i la presència d'elements materials diversos potencien situacions d'aprenentatge vivencial que afavoreixen el desenvolupament integral de l'infant.

Les dades obtingudes a través de les observacions han posat de manifest diferències significatives entre els centres educatius segons la planificació i l'organització del seu espai de pati. En aquells casos en què s'ha observat una gestió educativa conscient i una planificació intencionada, s'ha detectat una major riquesa en les propostes de joc, una participació més activa de l'alumnat i una distribució més equitativa dels espais segons interessos i necessitats diverses. Aquest fet demostra que el pati, lluny de ser un espai neutral o merament funcional, pot esdevenir un entorn d'aprenentatge de qualitat quan s'hi intervé pedagògicament amb criteri i reflexió.

En aquest sentit, el treball ha permès identificar un conjunt de criteris orientadors per a una planificació educativa del pati. Entre aquests criteris destaquen la diversificació d'ambients i propostes, l'adequació dels espais a les necessitats dels infants, la promoció de la inclusió i la participació, l'ús de materials polivalents i naturals, i la vinculació del pati amb el projecte educatiu de centre. Aquests elements han estat recollits a partir de la triangulació de les fons d'informació i poden construir una base sòlida per a futures accions de transformació educativa.

El supòsit de partida d'aquest treball, segons el qual el pati pot ser considerat com un espai amb un fort potencial educatiu interdisciplinari, ha estat confirmat per les dades recollides i analitzades juntament amb el marc teòric. A continuació es presenta una proposta d'organització del pati escolar dissenyada des d'una perspectiva pedagògica integral, que respon als principis d'inclusivitat, sostenibilitat i interdisciplinarietat, amb l'objectiu de potenciar les múltiples dimensions del desenvolupament de l'alumnat i ampliar les oportunitats d'aprenentatge en contextos no formals.

En aquest sentit, es planteja una estructura organitzativa que articula diferents zones amb funcionalitats complementàries, amb l'objectiu de respondre a la diversitat d'interessos, ritmes i necessitats de l'alumnat.

En primer lloc, es proposa la creació d'una zona de reunió i trobada, concebuda com un espai de referència que permeti fomentar la cohesió grupal, el diàleg i la presa de decisions col·lectives. Aquest espai estaria configurat per bancs de fusta i pufs disposats en semicercle al voltant d'un element central simbòlic -com ara un arbre, un cercle de pedres o una estructura vegetal- que actui com a punt de trobada i generi una atmosfera acollidora. La incorporació d'un tendal seria molt útil per oferir zones d'ombra, especialment durant els mesos més calorosos. Així mateix, a la zona de reunió s'hi disposa un baül, concebut com a banc de joguines, que conté materials diversos per al joc simbòlic, cooperatiu i creatiu. Aquesta zona podria ser utilitzada tant en el temps d'esbarjo com en assemblees, activitats de lectura, expressió oral o resolució de conflictes, integrant així continguts de diverses àrees curriculars en un context vivencial.

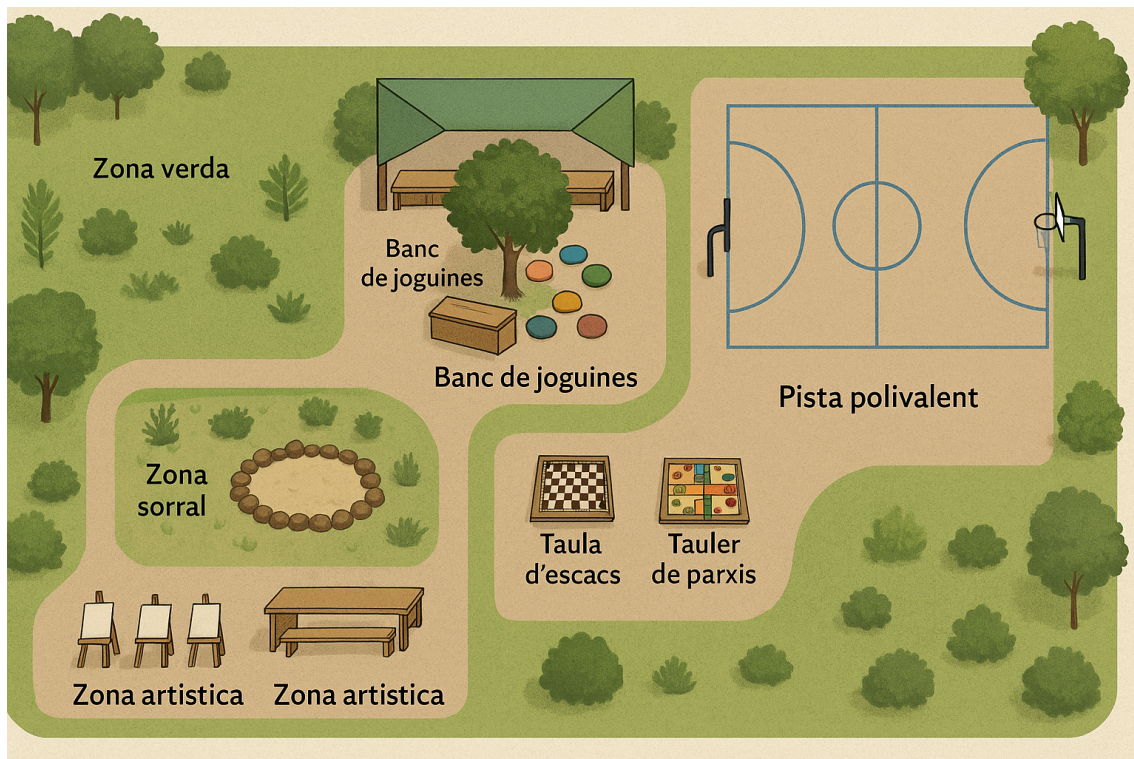
En segon lloc, es preveu la incorporació d'ambients naturals que permetin el contacte directe amb elements del medi. Aquests espais inclourien zones verdes amb vegetació autòctona i sorral·ls delimitats amb troncs. Aquest entorn no només afavoreix l'exploració i el joc simbòlic, sinó que també esdevé un escenari idoni per al treball interdisciplinari en àmbits com les ciències naturals, l'educació artística i l'educació emocional.

Pel que fa als materials disponibles, es prioritza l'ús de fusta i altres elements sostenibles, reciclats o naturals, que fomentin un vincle respectuós amb l'entorn i estimulin la creativitat dels infants. Es tracta de materials polivalents i no estructurats que poden ser utilitzats de múltiples maneres en funció de la imaginació i les propostes de l'infant, afavorint així la construcció autònoma de coneixement. A més, s'incorpora una taula d'escacs i un tauler de parxís de fusta com a elements que fomenten el joc estructurat, la concentració i el desenvolupament de competències cognitives com la planificació, la presa de decisions i la resolució de problemes.

S'incorpora també una zona artística al pati, concebuda com un espai d'expressió plàstica i creativa on els infants poden desenvolupar activitats com la pintura, el modelatge o les creacions amb elements naturals. Aquesta àrea esta equipada amb bates, cavallets, taules amb superfícies rentables, materials reciclats i naturals, i espais de penjament per exposar les produccions. La zona artística contribueix al desenvolupament de la sensibilitat estètica, la comunicació no verbal i la capacitat d'expressar emocions i idees a través de llenguatges diversos, reforçant el valor educatiu i interdisciplinari del pati escolar.

Finalment, la proposta contempla la presència de recursos educatius amb funcionalitat esportiva, com ara una pista polivalents delimitada per a jocs reglats (futbol, bàsquet, handbol) i espais oberts per a activitats motrius lliures. Aquesta combinació permet equilibrar la pràctica d'esports col·lectius amb propostes que valorin el moviment espontani, l'expressió corporal i el joc cooperatiu, tot promovent hàbits saludables i la inclusió de tot l'alumnat independentment de les seves habilitats físiques.

A continuació es presenta un esquema-plànol, fet amb Intel·ligència Artificial, de la proposta d'organització de pati escolar a partir de la descripció anterior, que recull visualment les diferents zones i elements descrits en la proposta pedagògica:

Malgrat els resultats positius, cal reconèixer algunes limitacions en el desenvolupament de la recerca, com ara el temps reduït per dur a terme observacions més prolongades, o la dificultat d'obtenir una mostra més representativa en els qüestionaris. Tanmateix, aquestes limitacions han estat parcialment compensades mitjançant una estratègia metodològica basada en la triangulació de dades, que ha garantit una anàlisi més completa i fiable de la realitat estudiada.

Finalment, cal destacar que aquest procés d'investigació ha suposat una experiència d'aprenentatge personal i professional altament enriquidora. L'elaboració del treball ha permès desenvolupar una mirada crítica i alhora propositiva sobre l'organització dels espais escolars, així com comprendre la importància de repensar-los des d'una perspectiva educativa integral.

Aquest recorregut ha contribuït a consolidar la convicció que el pati, lluny de ser un espai marginal o secundari dins la institució escolar, pot esdevenir un autèntic motor de canvi educatiu quan se li atorga la consideració pedagògica que mereix. És per això que es considera pertinent continuar aprofundint en aquesta línia d'investigació, tot incorporant la veu de l'alumnat i explorant les potencialitats que ofereixen les pràctiques educatives centrades en l'experiència, la llibertat i el joc com a eines d'aprenentatge transformador.

4. BIBLIOGRAFIA

Varela, A. G. (2015). Folk games as a tool for coexistence in the schoolyards. *Revista de Estudios e Investigación en Psicología y Educación*, (02), 034-038. <https://doi.org/10.17979/reipe.2015.0.02.353>

Abraldes Valerías, J. A., & Argudo Iturriaga, F. M. (2008). Utilización del recreo escolar por niños de 4º y 6º de Primaria. *Retos*, 14, 88-91. <https://doi.org/10.47197/retos.v0i14.35019>

Chaves, A. L. (2013). Una mirada a los recreos escolares: El sentir y pensar de los niños y niñas. *Revista Electrónica Educare*, 17 (1), 67-87. <https://doi.org/10.15359/ree.17-1.4>

Gras, P. & Paredes, J. (2015). El Recreo ¿sólo para jugar? *EmásF: Revista Digital de Educación Física*, 36, 18-27. [Dialnet-ElRecreoSoloParaJugar-5391808.pdf](https://doi.org/10.15359/ree.17-1.4)

Vila, F. (2010). El recreo ¿sólo un descanso? *Pedagogía Magna*, 5, 113-118. [Dialnet-ElRecreo-3391402.pdf](https://doi.org/10.15359/ree.17-1.4)

Rodríguez Fernández, J. E., Núñez García, J. & Sáez Gambín, D. (2023). El juego deportivo tradicional en el recreo. Un recurso para promover la inclusión y la igualdad de género. *Revista Electrónica Interuniversitaria de Formación del Profesorado*, 26 (3), 45-59. <https://doi.org/10.6018/reifop.574551>

García Arias, T. (2018). Recreo libre y recreo dirigido: ventajas y desventajas educativas. *Publicaciones Diácticas*. [235852643.pdf](https://doi.org/10.6018/reifop.574551)

Artavia Granados, J. M. (2014). El papel de supervisión del personal docente durante el desarrollo del recreo escolar. *Revista Educación*, 38 (2), 19-36. <https://doi.org/10.15517/revedu.v38i2.15259>

- García Junco, C. (2022). Inclusión del alumnado con TEA en los tiempos de recreo. *En-Claves del Pensamiento*, (31), e504. <https://doi.org/10.46530/ecdp.v0i31.504>
- Baena Extremera, A. & Ruiz Montero, P. J. (2016). Valor Educativo y Cultural de los Juegos-Deportes populares y tradicionales en la clase de Educación Física. *Revista Acciónmotriz*, 16, 19-26. [16_2.pdf](#)
- Escalante, Y., Backx, K., Saavedra, J. M., García Hermoso, A. & Domínguez, A. M. (2011). Relación entre Actividad Física Diaria, Actividad Física en el Patio Escolar, edad y sexo en Escolares de Educación Primaria. *Revista Española de Salud Pública*, 85 (5), 481-489. [07_original_breve1.pdf](#)
- Martínez, J., Aznar, S., & Contreras, O. (2015). El recreo escolar como oportunidad de espacio y tiempo saludable. *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Fñísica y del Deporte*, 15 (59), 419-432. <https://www.redalyc.org/pdf/542/54241416002.pdf>
- Stratton, G. (2000). Promoring childre's physical activity in primary school: an intervention study using playground markings. *Ergonomics*, 43 (10), 1538-1546. <https://doi.org/10.1080/001401300750003961>
- Nielsen, G., Bugge, A., Hermansen, B., Svensson, J., & Andersen, L. B. (2012). School Playground Facilities as a Determinant od Children's Daily Activity: A Cross Sectional Study of Danish Primary School Children. *Journal of Physical Activity and Health*, 9 (1), 104-114. <https://doi.org/10.1123/jpah.9.1.104>
- Bisquerra Alzina, R. (coord.). (2009). Metodología de la investigación educativa. Madrid: La Muralla. 2004. 2.ª edición.

5. ANNEXOS

ANNEX 1: Qüestionari sobre les vivències durant el temps d'esbarjo

APRENDRE JUGANT: El pati com a aula oberta

Soc l'Olga Serral, estudiant del grau en Educació Primària, i estic realitzant el meu Treball de Fi de Grau sobre el pati escolar com a recurs d'aprenentatge. Una part de la meva recerca se centra a entendre com s'ha viscut històricament aquest espai a l'etapa de primària, i és per això que m'interessa conèixer les experiències i records del temps d'esbarjo de persones que van anar a l'escola fa uns anys.

Aquest qüestionari té com a objectiu recollir aquestes experiències per identificar quins aspectes del temps d'esbarjo van tenir un impacte positiu, quines mancances hi havia i com es pot millorar aquest espai educatiu. La informació recollida s'utilitzarà per elaborar una proposta d'organització de pati d'educació primària, pensada per afavorir el desenvolupament integral dels infants.

Les dades obtingudes s'utilitzaran exclusivament amb finalitats acadèmiques i seran tractades de manera anònima i confidencial. El qüestionari és breu i es pot respondre en 5-10 minuts.

T'agraeixo molt que et prenguis aquest temps per col·laborar amb el meu projecte!

Moltes gràcies per la teva ajuda!

* Indica que la pregunta es obligatoria

1. Edat: *

Marca solo un óvalo.

- 18-30 anys
- 31-45 anys
- 46-60 anys
- Més de 60 anys

2. Vas fer la primària / EGB a: *

Marca solo un óvalo.

- Escola pública
- Escola concertada
- Escola privada

3. Quin sentiment general tens quan penses en els moments de pati durant *
la primària / EGB?

Marca solo un óvalo.

- Molt positiu
- Positiu
- Neutral
- Negatiu
- Molt negatiu

4. Quines activitats recordes que feies habitualment durant el pati? *

5. Els mestres o l'equip docent tenien algun paper actiu durant el temps de pati? *

Marca solo un óvalo.

- Sí, dinamitzaven jocs o activitats
- Sí, supervisaven però no intervenien
- No ho recordo
- No

6. Recordes si hi havia espais diferenciats o materials específics per jugar? Quins? *

7. Quins valors o aprenentatges creus que vas adquirir durant el temps de pati? *

8. Vas viure alguna situació conflictiva o d'exclusió durant l'esbarjo? *

Marca solo un óvalo.

- Sí
- No
- Prefereixo no respondre

9. Si poguessis canviar alguna cosa del pati que vas viure de petit/a, què canviaries? *

10. Creus que el pati pot ser un espai d'aprenentatge més enllà del joc lliure? *

Marca solo un óvalo.

Sí

No

11. Quins elements creus que hauria de tenir un pati educatiu ideal avui dia? *

Este contenido no ha sido creado ni aprobado por Google.

Google Formularios

APRENDRE JUGANT: El pati com a aula oberta

Soc l'Olga Serral, estudiant del grau en Educació Primària, i estic realitzant el meu Treball de Fi de Grau. El tema de la meua recerca se centra en el pati escolar com a recurs d'aprenentatge, amb l'objectiu d'explorar com aquest temps d'esbarjo pot afavorir el desenvolupament de competències com la comunicació, la resolució de problemes, el treball en equip i la creativitat, entre d'altres.

Aquest qüestionari està adreçat a mestres d'educació primària i forma part de la fase de recollida de dades de la meua investigació. La informació obtinguda es farà servir per dissenyar una proposta d'organització de pati escolar, basada en la realitat dels centres i les aportacions del professorat.

Les dades obtingudes s'utilitzaran exclusivament amb finalitats acadèmiques i seran tractades de manera anònima i confidencial. La durada aproximada del qüestionari és de 5-10 minuts.

T'animo a respondre amb sinceritat i llibertat!
Moltes gràcies per la teua col·laboració!

* Indica que la pregunta es obligatoria

1. Nivell o nivells on imparteix docència actualment: *

Selecciona todos los que correspondan.

- 1r
- 2n
- 3r
- 4t
- 5è
- 6è

2. Antiguitat en la professió docent: *

Marca solo un óvalo.

Menys de 5 anys

Entre 5 i 10 anys

Més de 10 anys

3. El teu centre és: *

Marca solo un óvalo.

Públic

Concertat

Privat

4. Al teu centre es planteja el pati com un espai amb potencial educatiu més enllà del lleure? *

Marca solo un óvalo.

Sí

No

5. Participes en alguna iniciativa o projecte que utilitzi el pati com a recurs d'aprenentatge? *

Marca solo un óvalo.

- Sí
- No
- No, però m'agradaria

6. Quin tipus d'activitats educatives s'han realitzat o es realitzen al pati en el teu centre? *

7. Amb quina freqüència s'utilitza el temps d'esbarjo per a activitats planificades amb objectius pedagògics? *

Marca solo un óvalo.

- Sovint (una vegada per setmana o més)
- De manera esporàdica (alguna vegada al trimestre)
- Gairebé mai

8. Quines competències consideres que es poden treballar de manera significativa durant el pati? *

Selecciona todos los que correspondan.

- Comunicació
- Resolució de problemes
- Treball en equip
- Creativitat
- Autonomia personal
- Gestió emocional

9. Consideres que el pati afavoreix el desenvolupament integral de l'infant? *

Marca solo un óvalo.

- Sí
- No
- Depèn de com estigui organitzat

10. Explica breument quines condicions creus que hauria de tenir un pati educatiu perquè fos realment un espai d'aprenentatge significatiu. *

11. Quins elements consideres essencials en la planificació d'un pati educatiu? *

12. Creus que el pati afavoreix la pràctica esportiva dels alumnes? *

Selecciona todos los que correspondan.

- Sí
- No
- No tant com seria necessari

13. A part de practicar l'esport, creus que el pati podria ser una font per despertar interessos artístics o musicals dels alumnes a més d'esportius? Justifica-ho. *

14. Creus que el material dels elements que conformen un pati condiciona el tipus de joc? Justifica-ho. *

15. Creus que al pati del teu centre li cal alguna millora? Quina? *

16. Quin creus que ha de ser el paper del mestre durant el temps d'esbarjo? *

17. Vols afegir alguna reflexió o proposta relacionada amb l'ús pedagògic del pati? *

Este contenido no ha sido creado ni aprobado por Google.

Google Formularios

ANNEX 3: Rúbrica d'observació

ÍTEM	DESCRIPCIÓ	Nivell 1 (Baix)	Nivell 2 (Mitjà)	Nivell 3 (Alt)
Diversitat d'usos	L'espai permet activitats diverses (joc lliure, joc estructurat, repòs, conversa, etc.)	L'espai s'utilitza només per a activitats físiques (futbol, córrer)	Alguns espais permeten activitats variades però predomina un sol ús.	L'espai ofereix oportunitats per a una gran varietat d'activitats simultànies
Accessibilitat i mobilitat	Com es mouen els infants i si poden accedir lliurement a totes les zones	Moviment restringit, zones tancades o poc accessibles	Algunes zones són accessibles però no fomenten la llibertat de moviment	Totes les zones són fàcilment accessibles i estimulen l'exploració
Participació de tot l'alumnat	Nens i nenes, alumnat amb NEE, alumnat d'orígens diversos participen activament	Predomina un grup	Hi ha participació diversa però desigual	Tothom participa activament en diferents activitats
Interacció social	Com es relacionen els infants entre iguals	Poca interacció o interacció conflictiva	Interaccions puntuals i desiguals	Interaccions positives, cooperatives i transversals
Presència de materials i recursos	Joguines, elements naturals, mobiliari mòbil, jocs no estructurats, ...	No hi ha materials o són molt limitats	Hi ha alguns però no es renoven o no estan disponibles per a tothom	Hi ha materials diversos, accessibles i adequats a diferents edats i interessos
Zones definides i funcionals	Existència de zones de joc tranquil, moviment, naturalesa, conversa, ...	No hi ha diferenciació d'espais	Algunes zones definides però poc aprofitades	Zones definides, funcionals i utilitzades pels infants de manera significativa
Presència educativa	Paper dels docents durant l'estona de pati	Presència passiva, només vigilància	Presència activa puntual	Presència educativa activa: acompanyament, observació i mediació de conflictes
Intencionalitat pedagògica	El pati és considerat part del projecte educatiu	No hi ha cap intenció pedagògica explícita	Hi ha algunes accions puntuals	El pati s'integra dins del projecte educatiu i hi ha una planificació clara

ANNEX 4: Observació escola pública

ÍTEM	DESCRIPCIÓ	Nivell 1 (Baix)	Nivell 2 (Mitjà)	Nivell 3 (Alt)
Diversitat d'usos	L'espai permet activitats diverses (joc lliure, joc estructurat, repòs, conversa, etc.)	L'espai s'utilitza només per a activitats físiques (futbol, córrer)	Alguns espais permeten activitats variades però predomina un sol ús	L'espai ofereix oportunitats per a una gran varietat d'activitats simultànies
Accessibilitat i mobilitat	Com es mouen els infants i si poden accedir lliurement a totes les zones	Moviment restringit, zones tancades o poc accessibles	Algunes zones són accessibles però no fomenten la llibertat de moviment	Totes les zones són fàcilment accessibles i estimulen l'exploració
Participació de tot l'alumnat	Nens i nenes, alumnat amb NEE, alumnat d'orígens diversos participen activament	Predomina un grup	Hi ha participació diversa però desigual	Tothom participa activament en diferents activitats
Interacció social	Com es relacionen els infants entre iguals	Poca interacció o interacció conflictiva	Interaccions puntuals i desiguals	Interaccions positives, cooperatives i transversals
Presència de materials i recursos	Joguines, elements naturals, mobiliari mòbil, jocs no estructurats, ...	No hi ha materials o són molt limitats	Hi ha alguns però no es renoven o no estan disponibles per a tothom	Hi ha materials diversos, accessibles i adequats a diferents edats i interessos
Zones definides i funcionals	Existència de zones de joc tranquil, moviment, naturalesa, conversa, ...	No hi ha diferenciació d'espais	Algunes zones definides però poc aprofitades	Zones definides, funcionals i utilitzades pels infants de manera significativa
Presència educativa	Paper dels docents durant l'estona de pati	Presència passiva, només vigilància	Presència activa puntual	Presència educativa activa: acompanyament, observació i mediació de conflictes
Intencionalitat pedagògica	El pati és considerat part del projecte educatiu	No hi ha cap intenció pedagògica explícita	Hi ha algunes accions puntuals	El pati s'integra dins del projecte educatiu i hi ha una planificació clara

ANNEX 5: Observació escola concertada

ÍTEM	DESCRIPCIÓ	Nivell 1 (Baix)	Nivell 2 (Mitjà)	Nivell 3 (Alt)
Diversitat d'usos	L'espai permet activitats diverses (joc lliure, joc estructurat, repòs, conversa, etc.)	L'espai s'utilitza només per a activitats físiques (futbol, córrer)	Alguns espais permeten activitats variades però predomina un sol ús	L'espai ofereix oportunitats per a una gran varietat d'activitats simultànies
Accessibilitat i mobilitat	Com es mouen els infants i si poden accedir lliurement a totes les zones	Moviment restringit, zones tancades o poc accessibles	Algunes zones són accessibles però no fomenten la llibertat de moviment	Totes les zones són fàcilment accessibles i estimulen l'exploració
Participació de tot l'alumnat	Nens i nenes, alumnat amb NEE, alumnat d'origens diversos participen activament	Predomina un grup	Hi ha participació diversa però desigual	Tothom participa activament en diferents activitats
Interacció social	Com es relacionen els infants entre iguals	Poca interacció o interacció conflictiva	Interaccions puntuals i desiguals	Interaccions positives, cooperatives i transversals
Presència de materials i recursos	Joguines, elements naturals, mobiliari mòbil, jocs no estructurats, ...	No hi ha materials o són molt limitats	Hi ha alguns però no es renoven o no estan disponibles per a tothom	Hi ha materials diversos, accessibles i adequats a diferents edats i interessos
Zones definides i funcionals	Existència de zones de joc tranquil, moviment, naturalesa, conversa, ...	No hi ha diferenciació d'espais	Algunes zones definides però poc aprofitades	Zones definides, funcionals i utilitzades pels infants de manera significativa
Presència educativa	Paper dels docents durant l'estona de pati	Presència passiva, només vigilància	Presència activa puntual	Presència educativa activa: acompanyament, observació i mediació de conflictes
Intencionalitat pedagògica	El pati és considerat part del projecte educatiu	No hi ha cap intenció pedagògica explícita	Hi ha algunes accions puntuals	El pati s'integra dins del projecte educatiu i hi ha una planificació clara

ANNEX 6: Transcripció entrevista

Nom: Manuel Torres Molina

En quin tipus de centre treballes?

Centre escolar públic del Departament d'Educació de Catalunya.

Com és el context d'aquest (nivell socioeconòmic, entorn, etc)?

Es tracta d'un centre educatiu públic amb un nivell socioeconòmic mitjà-alt.

A quin cicle imparteixes docència?

Actualment imparteixo classe en I-5 i cicle mitjà i superior.

Quants anys portes exercint com a mestre d'educació primària?

2 anys

Com definiries el pati escolar des del punt de vista educatiu?

Un espai de joc lliure amb l'autoregulació dels alumnes en l'establiment de regles

Creus que el pati es contempla com un espai d'aprenentatge dins del projecte educatiu del centre en el que treballes actualment?

No

Quines competències creus que es poden treballar o es treballen al pati?

Crec que de les competències clau s'haurien de treballar la competència de Ciutadania i d'Emprenedoria.

Detectes desigualtats en la manera com els infants utilitzen el pati?

Sí, hi ha alumnes que busquen més el joc lliure a través d'esports mentre que d'altres intenten fer activitats més relaxades, com jocs de taula o jocs a la biblioteca.

Hi ha espais o activitats que afavoreixen més la inclusió i la participació de tot l'alumnat?

Sí, al hall de l'escola hi ha unes tauletes disponibles per l'alumnat on poden jugar a diferents jocs de taula i hi ha un docent controlant i guiant a l'alumnat.

Com es gestionen els conflictes que apareixen al pati? Quin rol hi té el professorat?

De manera general, quan sorgeix un conflicte un alumne implicat directe o indirectament s'apropa als docents que vigilem pati i expliquen el conflicte. A partir d'aquí, el mestre actua com a mediador per tal de resoldre el conflicte.

Com està organitzat el pati a la teva escola? Hi ha zones diferenciades?

Disposem de dos patis, el primer es per a infantil i 1r nivell mentre que l'altre hi ha l'alumnat des de 2n fins a 6è. El pati d'infantil disposa de sorral, mobiliari com tobogans, gronxadors, etc i una part d'hort. A l'altre pati, hi ha pista de futbol i bàsquet, rocòdrom i taules de picnic. A més, com he comentat anteriorment, utilitzem la biblioteca i el hall per ampliar l'espai de l'alumnat.

Hi ha materials disponibles per jugar? Qui els gestiona? Com es fa l'accés?

El material esportiu com pilotes, cordes, etc. , el té cada grup a la seva aula, de manera que ells mateixos es responsabilitzen de baixar-lo al pati els dies que tenen pista per poder jugar. D'altra banda, els jocs de taula o de biblioteca el gestiona el mestre encarregat de la zona.

Has participat alguna vegada en la planificació o millora de l'espai de pati?

No

Quins canvis creus que serien necessaris per fer del pati un espai més educatiu i inclusiu?

Treballar diferents dinàmiques utilitzant el joc com a eina d'aprenentatge. El pati és vist, en la gran majoria d'alumnat, com un espai i temps d'esbarjo on s'autorregulen, que trobo que és correcte perquè adquireixen eines socials. Tot i així, cal un treball que no només es realitzi al pati, sinó que des de l'aula es dugui a terme per millorar la inclusivitat en segons quines activitats.

Hi ha alguna iniciativa o comissió de pati a la teva escola?

No

Si poguessis redissenyar el teu pati escolar, què hi canviaries o hi afegiries?

En el pati actual, amb el volum d'alumnat que hi ha al centre, trobo que no falta res més.

Què creus que pensa l'alumnat sobre el pati? Escolteu les seves opinions?

Sí, quan hi ha consell de delegats, tots els alumnes expressen opinions sobre el pati, de manera que els delegats són els responsables en transmetre-ho a l'equip directiu. Enguany es disposa d'un petit rocòdrom perquè els alumnes ho han demanat.

Vols afegir algun comentari, proposta o reflexió final sobre el pati i el seu valor educatiu?

No

Gràcies, Olga Serral Compte

